

**”EIHÄN KUKAAN HALUA OLLA KÖYHÄN KAVERI”
Yhdeksäsluokkalaisten tulkintoja köyhyydestä**

Anni Männikkö

Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Männikkö, A. 2019. ”Eihän kukaan halua olla köyhän kaveri” Yhdeksäsluokkalaisten tulkintoja köyhyydestä. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden pro gradu –tutkielma, 51 sivua, 5 liitettä.

Köyhyys on merkittävä eriarvoisuutta tuottava tekijä. Perheen taloudellisen tilanteen ongelmat voivat horjuttaa nuorten arkea monella tavalla. Nuoruusiässä vertaissuhteiden merkitys korostuu ja perheiden heikko taloudellinen tilanne voi haavoittaa ennen kaikkea sosiaalisia suhteita, rajoittaa vapaa-ajan osallisuutta sekä heikentää koettua terveyttä.

Tämän pro gradu- tutkielman tarkoituksena oli kuvata, miten yläkoulun yhdeksäsluokkalaisten tulkitsivat yhteiskunnassamme esiintyvää köyhyyttä arkipäivän ilmiönä. Tutkimuksen aineisto koostui kirjoitelmista, jotka kerättiin erään länsisuomalaisen yläkoulun kahden yhdeksäsluokan äidinkielen tunneilla joulukuussa 2017. ”Päiväni köyhänä”- otsikoiduissa kirjoitelmissa (N=22) osallistujat kuvasivat millaista olisi elää köyhänä nuorena Suomessa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Nuorten kirjoitelmissa köyhyys näyttäytyi moniulotteisena ilmiönä kotona, koulussa sekä vapaa-ajalla. Köyhyys jäsenettiin taloudellisesta vähävaraisuudesta johtuvaksi arkea hankaloittavaksi materiaaliseksi puutteeksi, joka välittyi asuinolosuhteissa, kodin ruokailuissa ja vaatehuollossa. Köyhyyden sosiaalinen ulottuvuus heijastui perhe-elämän vastuuna ja vertaissuhteissa köyhyys oli ulkopuolisuutta ja kaverittomuutta. Köyhän kouluarki oli kiusatuksi joutumista ja iloitsemista ilmaisesta koulutuksesta ja kouluruoasta. Vapaa-ajalla köyhyys kavensi harrastusmahdollisuuksia ja rajoitti osallistumista vertaisten ajanviettoihin. Tulevaisuusodotuksiin liittyen nuoret tulkitsivat köyhyyden kierteen olevan katkaistavissa kouluttautumisella ja töillä. Toisaalta teksteissä tuotiin esille myös epävarmimpiakin tulevaisuuden näkymiä pohtimalla köyhien mahdollisuutta kustantaa opiskeluita.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että nuorten näkökulmasta katsottuna köyhyys on suhteellista köyhyyttä, jossa arkielämässä tarvittavat materiaaliset asiat ja osallistumismahdollisuudet ovat erilaisia kuin vertaisilla. Tulokset kertovat materiaalin merkityksestä sosiaalisissa suhteissa. Aiemman tutkimustiedon valossa köyhyys saattaa altistaa kiusaamiselle. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi koulumaailmassa ottamalla nuorten tulkinnat pohjaksi keskusteltaessa yhteiskunnallisesta tilanteesta ja köyhyyden taustalla olevista tekijöistä.

Avainsanat: köyhyys, nuoret, yläkoulu, kirjoitelma

ABSTRACT

Männikkö, A. 2019. "Eihän kukaan halua olla köyhän kaveri" Yhdeksäsluokkalaisten tulkintoja köyhyydestä. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis, 51pp, 5 appendices.

Poverty is a major factor contributing inequality. Problems in family's financial situation can destabilize the lives of young people in many ways. Among adolescence, the importance of peer relationships is emphasized and the poor financial situation of families can impair social relationships, restrict leisure time and weaken perceived health.

The purpose of this thesis was to explore how ninth-grade students in upper comprehensive school interpret poverty in our society as a daily phenomenon. The study material consisted the essays written by two ninth-grade Finnish classes of an upper comprehensive school in Western Finland in December 2017. In the participants' essays "My Poverty Day" (N = 22), they portrayed what it would be like to live as a poor young in Finland. Essays were analyzed using a qualitative analyzing method.

In the writings, poverty appeared as a multidimensional phenomenon at home, school, and in leisure time. Poverty was structured as a material shortcoming due to economic poverty, which was passed on to living conditions, meals and clothing. The social dimension of poverty was reflected as a responsibility in family life, and in peer relationships poverty meant lack of friendship and being an outsider. In the school, life of the poor consisted being bullied and being glad about free education and school lunch.

In leisure time poverty reduced leisure opportunities and limited participation in peer-to-peer activities. Concerning future expectations, the young interpreted the cycle of poverty as being interruptible by education and work. On the other hand, the essays also highlighted more uncertain prospects of the future by considering the possibilities for the poor to spend money on studying.

From the point of view of young people, poverty is relative poverty where the material things and the opportunities to participate in everyday life are different from those of peers. The results show the importance of matter in social relationships. Based on previous study poverty can expose to being bullied. The results of this study can be used in the school world by using young people's interpretations as a basis in discussions about society's condition and underlying causes of poverty.

Keywords: poverty, adolescence, school, essay

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 KÖYHYYS ILMIÖNÄ	3
2.1 Nuori köyhässä perheessä.....	5
2.2 Köyhyys vertaissuhteissa.....	6
2.3 Köyhyys nuorten vapaa-ajalla	10
2.4 Nuorten eriarvoinen tulevaisuus	11
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
4 AINEISTON KERUU JA ANALYYSI	15
5 TULOKSET	18
5.1 Köyhyys arjen ilmiönä.....	18
5.2 Kurkistus köyhän kotiin	19
5.3. Arki köyhän perheen jäsenenä.....	23
5.4 Köyhän nuoren vertaissuhteet	27
5.5 Opiskelu ja vapaa-aika.....	31
5.6 Tulevaisuuden näkymiä.....	34
6 POHDINTA.....	37
6.1. Tutkimustulosten tarkastelua.....	37
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	40
6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	43
LÄHTEET	45
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana suomalainen yhteiskunta on tasa-arvoistunut, ja esimerkiksi koulutuksen ja työelämän yhdenvertaisuus on lisääntynyt (Melin & Blom 2011). Nuorten hyvinvoinnin eriytyminen ja erilaiset mahdollisuudet edetä elämässä (Ristikari ym. 2018) ovat kuitenkin yksi esimerkki yhteiskunnan eriarvoistumisesta. Perhetaustan merkitys elämässä määrittää nuorten tulevaisuutta ja esimerkiksi taloudellisen tilanteen ongelmat lapsuudenkodissa ennakoivat niitä myös tulevaisuudessa (Paananen ym. 2012, Ristikari ym. 2018). Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomen alle 18-vuotiaiden riski kuulua pienituloiseen kotitalouteen on matala (SVT 2016a), mutta köyhyys on silti arkipäivää monelle nuorelle, sillä pienituloisissa perheissä elää yli 100 000 lasta ja nuorta Suomessa (Salmi ym. 2016).

Tutkimusten valossa köyhyyttä määritellään eri tavoin. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa nuorten köyhyyttä on tutkittu systemaattisen tiedonhaun (Liitteet 1 ja 2) perusteella muun muassa kvantitatiivisin menetelmin (Olsson 2007; Sletten, 2010; Sletten 2011; Elstad & Pedersen 2012; Åberg Yngwe & Östberg 2012; Hjalmarsson & Mood 2015; Hjalmarsson 2017), joiden lisäksi käsityksiä ja kokemuksia köyhyydestä on kartoitettu kvalitatiivisilla tutkimuksilla (Harju & Thorod, 2011; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016). Tarkastelussa olevien tutkimusten aineistot on kerätty 2000- luvulla (Olsson 2007; Sletten 2010; Harju & Thorod 2011; Sletten 2011; Elstad & Pedersen 2012; Åberg Yngwe & Östberg 2012) tai 2010- luvulla (Lemetyinen 2014; Hjalmarsson & Mood 2015; Hjalmarsson 2017; Hakovirta & Kallio 2016). Haku rajattiin pohjoismaihin, sillä nuorten elämän katsottiin olevan pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa suhteellisen samanlaista, joskin on huomioitava kulttuuriset erot esimerkiksi kouluruokailun järjestämisen osalta.

Tutkimuksissa köyhyys näyttäytyy ennen kaikkea nuorten sosiaalisissa vertaissuhteissa (Olsson 2007; Sletten 2010; Lemetyinen 2014; Hjalmarsson & Mood 2015; Hakovirta & Kallio 2016; Hjalmarsson 2017). Nuoruusiässä sosiaaliset suhteet ovat muutoksessa ja ikätoverien merkitys kasvaa (Aalberg & Siimes, 2007,71; Nurmi ym. 2014, 148). Taloudellinen eriarvoisuus ilmenee nuorten arjessa erilaisina kulutusresursseina, jotka vaikuttavat nuorten sosiaaliseen asemaan vertaisryhmässä (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Köyhyys saattaa altistaa kiusaamiselle

(Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hjalmarsson 2017; Pelastakaa Lapset ry 2018) ja vapaa-ajalla vähävaraisuus heikentää nuorten mahdollisuuksia harrastaa (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen, 2014; Myllyniemi ym. 2017; Pelastakaa Lapset ry 2018). Perheen taloudellinen tilanne heijastuu myös nuorten koettuun terveyteen (Elstad & Pedersen 2012, Åberg Yngwe & Östberg 2012; Wiss ym. 2017). Sen lisäksi, että köyhyys voi tehdä nuorten arjesta haastavaa monella tavalla, saattaa se jättää jälkensä myös myöhempään elämään (Paananen, ym. 2012; Ristikari ym. 2018).

Koulu on tärkeä kasvuyhteisö nuorten elämässä (Kiilakoski 2012; Kämppi ym. 2012). Pelastakaa Lapset ry:n (2018) mukaan kouluissa tulisi käsitellä köyhyyttä monipuolisesti ja sillä tavoin lisätä lasten ja nuorten ymmärrystä perheiden erilaisia tilanteita kohtaan. Nuorten köyhyydestä tarvitaan lisää ajankohtaista tutkimustietoa. Tämän tutkielman tarkoituksena oli kuvata, miten yläkoulun yhdeksättä luokkaa käyvät nuoret tulkitsivat köyhyyttä arkipäivän ilmiönä kirjoitelma-aineistossa.

2 KÖYHYYS ILMIÖNÄ

YK-liiton (2018) kestävä kehityksen Agenda 2030-toimintaohjelman universaaleihin tavoitteisiin on listattu köyhyyden poistaminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen. Sosiologi Göran Therborn (2014, 7) luonnehtii eriarvoisuutta yhteiskunnalliseksi ja kulttuuriseksi ilmiöksi, joka ilmenee kaventuneina toimintamahdollisuuksina elää ihmisen elämää. Eriarvoisuus hahmottuu kolmen erilaisen, mutta toisiinsa kytköksissä olevien ulottuvuuksien kautta. Elämänehtojen eriarvoisuus ilmenee muun muassa siten, että ihmiset ovat eriarvoisissa asemassa esimerkiksi eliniänodotteen suhteen, kun taas eksistentiaalinen eriarvoisuus kuvaa ihmisten sijoittumista eriarvoisiin asemiin ihmisarvoltaan. Resurssien eriarvoisuudella viitataan puolestaan käytössä olevien resurssien epätasaiseen jakautumiseen, jotka voivat olla sekä taloudellisia että sosiaalisia (Therborn 2014, 62-64).

Yhteiskunnassa eriarvoisuutta tuottavia tekijöitä ovat tulot, vauraus, koulutus ja valta. (Therborn 2014, 9). Köyhyys on yksi eriarvoisuuden ilmentymä. Köyhyyttä voi lähestyä eri näkökulmista, eikä sen toteaminen tai määrittely ole yksiselitteistä. Köyhyyden kulttuurisiin jäsenyyksiin viitaten Saari (2015,74) toteaa: ”...mikä on yhdelle köyhyyttä, ei välttämättä ole sitä toiselle”. Köyhyyttä tarkasteltaessa on tehty perinteisesti jako absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden välille. Absoluuttisella köyhyydellä viitataan yleisesti kehitysmaissa esiintyvään köyhyyteen, jossa elämän peruselintasoon liittyvät tarpeet jäävät saavuttamatta esimerkiksi ravinnon saannin ja biologisten perustarpeiden osalta (Moisio 2006). Suhteellisen köyhyyden määritelmä ottaa puolestaan huomioon yhteiskunnalliset olosuhteet ja määrittelee köyhäksi ne, joilla ei ole resursseja elää samanlaista elämää kuin muilla saman yhteiskunnan jäsenillä (Townsend 1979, 31). Hyvinvointivaltioissa köyhyys nähdään suhteellisena köyhyytenä (Moisio 2006).

Järveläinen ja Mäkinen (2007) mainitsevat köyhyyden ulottuvuuksiksi taloudellisen, inhimillisen, poliittisen, sosiaalisen ja sosiokulttuurisen puolen. Taloudelliset voimavarat ovat kuitenkin tyypillisin mittari köyhyyden mittaamisessa (Moisio 2006; Karvonen ym. 2016). Kankaan ja Ritakallion (2008) mukaan taloudellisia resursseja on perinteisesti tarkasteltu käytettävissä olevien tulojen mukaan, jolloin työstä saatavista tuloista sekä sosiaalisista tuista

on poisluettu verot ja muut veron tyyppiset maksut. Tulojen käyttöä suosittuna köyhyyden mittarina määrittelee se, että niitä on helppo mitata ja vertailla (Karvonen 2016 ym.). Suomessa kotitalouden katsotaan kuuluvan köyhyysriskiin tai olevan pienituloisen, mikäli tulot ovat alle 60 % väestön keskituloista (SVT 2016a).

Pelkät tulot eivät kuitenkaan paljasta köyhyyden monimuotoisuutta, ja lasten kannalta tulojen tarkastelu ei ole tarkoituksenmukaista, koska heillä harvemmin on omia tuloja tai varallisuutta (Karvonen ym. 2016). Objekttiivisen elintason kartoittamisen lisäksi toinen tapa tarkastella köyhyyttä on määritellä se subjektiivisesti. Subjektiivinen lähestymistapa tuo esiin yksilön omat tulkinnat ja kokemukset elämänlaatuun liittyvissä tekijöissä (Saari 2015, 73-74). Taloudellinen puute säteileekin monella tavalla ihmisen elämään; se tuottaa häpeää, stressiä, aiheuttaa ongelmia ihmissuhteissa, lisää turvattomuuden tunteita sekä altistaa sairauksille (Isola ym. 2007). Köyhyyteen liitetään kytkeytyvän sosiaalinen vertailu muihin, josta seuraa häpeän ja nöyryyksen tunteita (Isola 2014). Tutkimusten mukaan köyhyys tai rikkaus eivät yksinomaan määritä ihmisen onnellisuutta, (Kainulainen 2014, Isola & Suominen 2016, 34-35), mutta hyvinvoinnin näkökulmasta köyhyys kuvataan sitä horjuttavaksi tekijäksi (Isola & Suominen 2016, 34-35).

Kansallisissa koululaistutkimuksissa sekä eri maiden nuorten elinolojen vertailuissa nuorten perheen varallisuutta on kartoitettu hyödyntämällä FAS- (Family Affluence Scale) indikaattoria. Indikaattorissa perheen varallisuus jaetaan kolmeen luokkaan sen mukaan, löytyykö oppilaalla subjektiivisesti ilmoitettuna oma huone sekä lisäksi tarkastellaan perheen autojen, tietokoneiden ja vuosittaisten ulkomaanlomamatkojen lukumäärä (Currie ym. 2008). Suomessa 2010-luvulla oppilaista yli puolet arvioi perheensä varallisuusluokan olevan korkein (Kämppe ym. 2012, 18). Osassa tässä tutkielmassa esitellyistä tutkimuksista on yhdistelty sekä objektiivisia tietoja, kuten perheen taloustietoja rekistereistä, että nuorten subjektiivisia arvioita perheen taloustilanteesta. Osassa tutkimuksia keskiössä ovat olleet pelkästään nuorten omat kokemukset perheen taloudellisesta tilanteesta. Yhteistä kaikille tarkastelluille tutkimuksille kuitenkin on, että ne kuvaavat vähävaraisen taloudellisen tilanteen heijastumista nuorten elämään.

2.1 Nuori köyhässä perheessä

Aalberg ja Siimes (2007, 68) ovat jaotelleet nuoruusiän kolmeen osaan ja sijoittaneet nuoruuden ihmisen elämänkaarella ikävuosien 12 – 22 välille, jolloin 12 – 14-vuotiaat elävät varhaisnuoruutta, 15 – 14 -vuotiaat varsinaista nuoruutta ja 18 - 22- vuotiaat jälkinuoruuden vaihetta. Nuoruus ajanjaksona on kuitenkin liukuva, ja esimerkiksi nuorisotutkimuksen kentällä suomalaisten nuorten arvoja ja asenteita mittaava Nuorisobarometri (esim. Pekkarinen & Myllyniemi 2017) kattaa 15-29-vuotiaat nuoret. Suomen Nuorisolain näkökulmasta nuoriksi luetaan kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 2016). Tässä tutkielmassa tarkastelussa olevien tutkimusten ja kyselyjen osallistujajoukkojen ikähaitari on 7-29 vuotta, kaikissa tutkimuksissa kuitenkin oli mukana yläkouluikäisiä nuoria. Osa tutkimuksista on tehty lapsinäkökulmasta käsin (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016), mutta tässä tutkielmassa käytetään eri-ikäisistä käsitettä nuoret.

Perheen köyhyysriskiä lisääviä tekijöitä ovat työttömyys, yksinhuoltajuus ja lasten lukumäärä (SVT 2016b). Nuorten köyhyyteen keskittyvissä tutkimuksissa on sivuttu perhe-elämää, ja nuorten näkemyksissä köyhien perheiden vanhempiin on liitetty niin ikään työttömyyttä, avioeroja sekä mielenterveys- ja päihdeongelmia (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Vanhempien ja nuorten välisissä suhteissa on havaittu nuorten ottavan vastuuta perhe-elämässä esimerkiksi kantamalla huolta perheen taloudellisesta tilanteesta, osallistumalla perheen kuluihin (Harju & Thorod 2011) ja lainaamalla rahaa vanhemmille tarvittaessa (Lemetyinen 2014).

Nuoret ovat raportoineet köyhyyden vaikuttavan perheen asuinolosuhteisiin (Harju & Thorod 2011; Lemetyinen 2014). Köyhyyden vaikutus asuinolosuhteisiin näkyy köyhien nuorten kotien ahtautena (Harju & Thorod 2011, Lemetyinen 2014) asuntojen huonona laatuna, huonekalujen määrässä ja laadussa (Lemetyinen 2014) sekä useina muuttoina (Harju & Thorod 2011; Lemetyinen 2014). Asuinolosuhteet tuottavat nuorille häpeää, eivätkä köyhät kutsu ystäviään kylään (Lemetyinen 2014). Kodissa köyhyys näyttää linkittyvän myös ruokailuun, sillä köyhyys ilmenee ruoan yksipuolisuutena ja puutteena (Harju & Thorod 2011, Lemetyinen 2014). Perheen taloudellisen tilanteen ollessa tiukoilla nuoret ovat syöneet kavereilla tai

naapureilla sekä kertoneet avustuksista seurakunnalta ja ruokajonoissa käymisestä (Lemetyinen 2014).

Sosioekonomisten ryhmien erot nuorten ruokailutottumuksissa eivät ole yhä suuria kuin aikuisilla (Pajunen ym. 2012), mutta koululaistutkimuksissa on havaittu eroja perheen sosioekonomisen taustan mukaisesti. FAS-indikaattorilla tarkasteltuna korkeampaan varallisuusluokkaan kuuluvat nuoret syövät hedelmiä ja aamupalaa useammin kuin muut (Inchley ym. 2016). Huoltajien lukumäärää tarkastellessa on myös huomattu yksinhuoltajaperheiden nuorten syövän harvemmin aamiaista ja koululounasta (Pajunen ym. 2012). Suomessa noin 60 % 15-vuotiaista syö aamiaisen ennen kouluun lähtöä (THL 2018a). Kouluruokailun osalta 70 % peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista syö kouluruoan viidesti viikossa (THL 2018b). Kouluruoan syömättömyyden taustalla piilee monia eri tekijöitä, kuten kotikasvatus, kulttuuriset tekijät, nuorten omat taskurahat ja vertaispaine (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017, 10).

Perheen taloudelliset ongelmat koettelevat myös nuorten terveyttä (Elstad & Pedersen 2012, Åberg Yngwe & Östberg 2012, Wiss ym. 2017). Heikko taloudellinen tilanne on nuorilla yhteydessä heikkoon koettuun terveyteen (Elstad & Pedersen 2012; Wiss ym. 2017) ja köyhyydessä elävien nuorten terveydessä on havaittu kielteisiä muutoksia murrosiän aikana (Elstad & Pedersen 2012). Kykenemättömyys omistaa samanlaisia asioita kuin vertaiset heikentää myös nuorten psyykkistä terveyttä (Åberg Yngwe & Östberg 2012). Tuloryhmittäin tarkasteltuna köyhät sairastavat enemmän, kokevat terveytensä heikommaksi ja heidän eliniänodotteensa on lyhyempi kuin parempituloisilla (Karvonen ym. 2017), mutta sosiaalinen asema itsessään ei kuitenkaan suoranaisesti edistä tai estä kenenkään terveyttä, vaan terveyseroja tuottavat erilaiset elinolosuhteet, elintavat ja muut terveyden taustalla vaikuttavat taustatekijät eri elämäntilanteissa (Lahelma ym. 2007).

2.2 Köyhyys vertaissuhteissa

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltiossa köyhyys heijastuu nuorten sosiaalisiin suhteisiin (Olsson 2007; Sletten 2010; Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014;

Hjalmarsson & Mood 2015; Hjalmarsson 2017; Hakovirta & Kallio 2016, Pelastakaa Lapset Ry 2018). Salmivalli (2005,15) määrittelee vertaisryhmäläisiksi nuoret, jotka ovat toistensa kanssa samassa vaiheessa sosiaalisessa, emotionaalisisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Vertaisryhmässä tapahtuvan sosiaalisen vertailun myötä nuori peilaa itseään muihin, ja vertaiset muovaavat yksilön minäkuvaa (Salmivalli 2005, 33; Nurmi ym. 2014, 160), käsityksiä itsestään, (Salmivalli 2005, 33) sekä vaikuttavat myös identiteetin rakentumisessa (Aalberg & Siimes 2007, 68). Aaltosen ym. (2011, 29) mukaan vertaisryhmät ovat keskeinen osa nuorten vapaa-aikaa, sillä niissä vietetään aikaa monella tapaa oleskellen ja harrastaen. Osallistuminen yhteisiin aktiviteetteihin ja samanlaisten asioiden omistaminen kuin vertaiset vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja helpottavat ystävyysuhteiden ylläpitämistä (Olsson 2007). Perheen taloudellisen tilanteen ongelmat heijastuvat nuorten sosiaalisiin vertaissuhteisiin koulussa ja vapaa-ajalla. Koska nuoret viettävät ison osan elämästään koulussa, on se merkittävä osa nuorten elämäntilannetta ja kehitystä (Kämppe ym. 2012; Kiilakoski 2012).

Isolan ym. (2007) mukaan taloudellisesti hyvin ja huonommin pärjäävien elämät erkanevat toisistaan ja etenkin köyhyys jää huomaamatta hyvätuloisilta. Jo lasten on kuitenkin havaittu huomaavan helposti taloudellisen eriarvoisuuden arjessaan materiaalisina eroina (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Kiilakoski (2012, 10-13, 21) luonnehtii koulua näyttämöksi, jossa jokainen nuori on alati vertaistensa tarkkailun alaisena. Koulun myös toteaa koostuvan erilaisista nuorten hierarkioista, jossa vertaisryhmien hyväksyntä ja asema ryhmässä voidaan ansaita esimerkiksi vaatteilla tai meikeillä. Koulussa koetut ongelmat vertaissuhteissa voivat aiheuttaa monenlaisia ongelmia koulunkäynnissä, millä puolestaan voi myös olla seurauksia aikuisuuden opiskelu- ja työelämään (Pörhölä 2008). Koulun sosiaalinen ulottuvuus ei rajoitu pelkästään oppitunneille, vaan on läsnä lisäksi väli- ja ruokatunneilla, kotimatkoilla sekä koulun ulkopuolella vapaa-ajallakin (Kiilakoski 2012, 10). Taloudellisen tilanteen vaikutuksia nuorten arjen vertaissuhteisiin onkin vaikea tarkastella erikseen koulun ja vapaa-ajan osalta, sillä ne linkittyvät toisiinsa.

Suomalaisten nuorten mielestä kavereus ei ole sidoksissa taloudelliseen tilanteeseen (Hakovirta & Rantalaiho 2012), mutta joidenkin tutkimusten mukaan köyhyys näyttää linkittyvän nuorten kavereiden määrään (Sletten 2010; Hjalmarsson & Mood 2015). Köyhät nuoret ovat raportoineet läheisten kavereiden puutteesta (Sletten 2010) ja luokkahuoneen sosiaalisia

suhteita kartoittaneessa tutkimuksessa vähävaraisten perheiden nuoret saivat vähemmän kaverinimityksiä kuin muut (Hjalmarsson & Mood 2015). Luokkahuonekontekstissa osallistuminen yhteisiin aktiviteetteihin vaikuttaa olevan merkityksellistä, sillä nuorilla, joiden osallistumista rajoitti rahan puute, oli vähemmän kavereita kuin muilla (Hjalmarsson & Mood 2015). Toisaalta kaverien puute ei välttämättä tarkoita yksinäisyyden kokemista, mutta WHO-Koululaistutkimuksen aineiston valossa yksinäisyys on kuitenkin yleisempää niillä nuorilla, joilla on vähemmän ystäviä (Lyyra ym. 2016). Pitkäkestoisena yksinäisyys heikentää koettua hyvinvointia ja yksinäisyys heijastuu nuorten arjessa myös koulunkäynnin ongelmiin, kuten uupumukseen ja poissaoloihin (Halme ym. 2018). Ryhmien ulkopuolelle jääminen on myös uhka nuorten psyykkiselle kehitykselle (Aalberg & Siimes 2007, 73). Vertaissuhteita laajemmin koulu yhteisöä tarkastellen perheiden taloudellinen tilanne heijastuu kokonaisvaltaisesti nuorten koulunkäyntiin (Wiss ym. 2017; Pulkkinen ym. 2018; Ristikari ym. 2018). Nuorisobarometrin aineiston valossa koettu perheen heikko taloudellinen tilanne heikensi yhteenkuuluvuuden tunnetta koulussa (Pulkkinen ym. 2017).

Kaverien määrän lisäksi taloudellinen eriarvoisuus ilmenee nuorten sosiaalisten suhteiden laadussa vaikuttaen nuorten asemaan vertaistensa joukossa. Tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että köyhät nuoret ovat epäsuosittuja vertaistensa joukossa kuin rikkaammat (Sletten 2010; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hjalmarsson 2017). Köyhät norjalaisnuoret kokivat itse subjektiivisesti olevansa epäsuosittuja vertaistensa joukossa (Sletten 2010), mutta myös ruotsalaistutkimus viittaa köyhien olevan luokkahuoneessa epäsuosittuja, sillä he näyttivät olevan muita useammin syrjittyjä luokkakavereiden keskuudessa (Hjalmarsson 2017). Hakovirran ja Rantalaihon (2012) suomalaisten koululaisten tutkimus paljastaa niin ikään, että suosio vertaisten joukossa liitettiin taloudelliseen asemaan, sillä varakkaiden kuvattiin olevan suosittuja vertaisten joukossa. Köyhyys saattaa johtaa syrjimiseen (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hjalmarsson 2017).

Nuoret ääneen päästävät tutkimukset paljastavat erityisesti vaatteiden erottavan taloudellisesti heikommin toimeentulevien nuoret vertaisistaan (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016). Köyhien ei ole kuvattu käyttävän merkkivaatteita, (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016) ja köyhän nuoren vaatteet on kuvattu vertaisten vaatteista poiketen rikkinäisiksi

ja kulahtaneiksi (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014). Vaikka köyhyyteen on liitetty tarpeellisten vaatteiden puute (Harju & Thorod 2011, Lemetyinen 2014), näyttävät vaatteet olevan ennen kaikkea sosiaalisen aseman merkki (Rantalaiho & Hakovirta 2012; Harju & Thorod 2011; Lemetyinen 2014, Hakovirta & Kallio 2016). Vaatteiden lisäksi elektroniikka erottaa köyhät nuoret vertaisistaan, sillä köyhillä ei välttämättä ole uusimpia malleja esimerkiksi puhelimissa (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta ja Kallio 2016).

Sosioekonomisten tekijöiden osalta tutkimuksissa ilmenee ristiriitaisia tuloksia koulukiusaamiseen liittyen, mutta monet tutkimuksista antavat kuitenkin viitteitä perheen matalan sosioekonomisen aseman altistamisesta kiusaamiselle. Vaikka kiusaaminen on Suomessa 2000-luvulla vähentynyt, ovat sosioekonomiset erot kiusaamisessa lisääntyneet (Knaappila ym. 2018). Vanhempien työttömyys, yksinhuoltajuus ja matala koulutusaste lisäävät nuorten riskiä sekä joutua kiusatuksi että myös kiusata muita (Knaappila ym. 2018). Knaappilan tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkasteltu sosioekonomisista tekijöistä perheen tulotietoja, mutta lukuisat tutkimukset osoittavat vähävaraisuuden olevan riski kiusatuksi joutumiselle (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hjalmarsson 2017, Pelastakaa Lapset ry 2018), joskaan ruotsalaistutkimuksessa perheen taloudellisen tilanteen yhteyttä kiusaamiseen ei löydetty (Hjalmarsson 2017). Koulukiusaamista tutkinut Salmivalli (2010, 12-13) määrittelee kiusaamisen vallan tai voiman väärinkäytöksi, joka on luonteeltaan toistuvaa ja johon liittyy osapuolten välinen epätasaväkisyys. Kiusaaminen on ilmiönä moniulotteinen; se voi olla sanallista, suoraa, epäsuoraa, fyysistä, omaisuuteen kajoamista tai viestimien välityksellä tapahtuvaa (Salmivalli 2010, 14). Suoralla kiusaamisella viitataan yleensä kiusatun fyysiseen ja verbaaliseen satuttamiseen, kun taas epäsuora kiusaaminen voi olla esimerkiksi joukon ulkopuolelle jättämistä, selän takana puhumista tai juoruilua (Pörhölä 2008). Kiusatuksi joutuminen heikentää nuorten hyvinvointia, sillä se heijastuu terveystottumuksiin ja koulunkäyntiin; kiusatuksi joutuvilla nuorilla on muita enemmän koulun käynnin ongelmia, uupumista sekä poissaoloja (Halme ym. 2018).

2.3 Köyhyys nuorten vapaa-ajalla

Tiedetään, että mielekkäät harrastukset tukevat lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Ikätovereiden kanssa harrastamisen vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a). Harrastaminen tukee hyvinvointia, sillä vähintään kerran viikossa harrastavilla nuorilla on monella sektorilla tarkasteltuna parempi hyvinvointi, kuten esimerkiksi koettu elämänhallinta, tyytyväisyys elämään ja elämäntavat (Halme ym. 2018). Nuorena yhteisölliseen toimintaan ja harrastuksiin osallistuvat jatkavat harrastamista myös myöhemmällä iällä (Hyypä 2011) ja harrastustoiminnoissa nuorilla on mahdollisuus kerryttää sosiaalista pääomaa, josta on hyötyä myöhemmässä elämässä (Isola & Suominen 2016, 196). Vähävaraisuuden lisäksi nuorten harrastusmahdollisuuksien epätasa-arvoista saatavuutta lisäävät myös alueelliset erot ja välimatkat (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b).

Taloudellinen eriarvoisuus näyttäytyy nuorten arjessa ennen kaikkea erilaisina mahdollisuuksina kuluttaa ja osallistua kuin vertaiset (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Kuluttaminen ja samanlaisten asioiden omistaminen kuin vertaiset on tärkeää (Hakovirta & Rantalaiho 2012, Åberg Yngwe & Östberg 2012). Taloudellinen eriarvoisuus voi ilmetä lainailuna, jolloin rikkaammat lainaavat ja kustantavat osallistumisia sellaisille, joilla ei itsellä ole varaa osallistua (Hakovirta & Rantalaiho 2012, Lemetyinen 2014). Kuluttamisen erot näkyvät myös siinä, kenen kanssa aikaa vietetään. Yhtäältä suomalaisten käsityksiä köyhyydestä kartoittaneessa tutkimuksessa ilmeni, että eri taloudellisista asemista tulevat nuoret viettävät aikaa keskenään, mutta toisaalta nuorten mielestä ajanvietto on helpointa sellaisten kanssa, jotka jakavat saman taloudellisen tilanteen (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta ja Kallio 2016). Hakovirta ja Rantalaiho (2012) puhuvat välttämisen strategiasta, jolloin ikäviä tilanteita vältellään viettämällä aikaa samanlaisista asemista tulevien kanssa.

Taloudelliset tekijät kaventavat nuorten osallistumista vapaa-ajalla (Olsson 2007; Sletten 2010; Hakovirta ja Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hjalmarsson & Mood 2015; Myllyniemi & Kiilakoski 2017; Halme ym. 2017; Pelastakaa lapset Ry 2018). Köyhien on kuvattu viettävän aikaa kotioiloissa (Sletten 2010; Hakovirta & Rantalaiho 2012, Hakovirta & Kallio 2016). Kouluterveyskyselyn perusteella lähes kaikki nuoret harrastavat jotain (Halme ym. 2018),

mutta lähes neljäsosa vastaajista koki itseään kiinnostavat harrastukset liian kalliiksi. Myllyniemen ja Kiilakosken (2017) mukaan yli kolmasosa Nuorisobarometriin vastanneista 15-29- vuotiaista oli joutunut jättämään harrastuksia aloittamatta rahan puutteen takia. Myös Lapsen ääni -kyselyyn (Pelastakaa Lapset ry 2018) vastanneista puolet raportoi perheen vähävaraisuuden vaikuttaneen harrastusmahdollisuuksiinsa ja vapaa-ajanviettoon. Liikuntaharrastusten osalta tiedetään, että urheiluseuraharrastamisen on kallistunut 2000-luvulla niin harraste- kuin kilpaurheilun osalta (Puronaho 2014, 73). Pääsy harrastusten piiriin on yhteiskunnallinen ongelma ja harrastusten ulkopuolelle jääminen lisää nuorten välistä eriarvoistumista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a). Vähävaraisten harrastusmaksujen tukemisen tarve on otettu esille useissa julkaisuissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a, 2017b, Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018, Pelastakaa Lapset Ry 2018).

Perheen tulotaso on yhteydessä nuorten osallistumiseen urheiluseuratoimintaan (Telama ym. 2009; Palomäki ym. 2016). Hakamäki ym. (2014) muistuttavat tosin myös liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavia elementtejä olevan perheen tulojen lisäksi muun muassa vanhempien koulutus ja ammattiasema, asuinpaikka ja arvomaailma. Matalasti koulutettujen äitien lapset harrastavat vähemmän kuin korkeammin koulutettujen lapset (Kaikkonen & Hakulinen-Viitanen 2012; Myllyniemi & Berg 2013, 39-40; Halme ym. 2018). Myös perherakenne saattaa vaikuttaa harrastamiseen. Vapaa-ajalla (Myllyniemi ja Berg 2013, 39-40) harrastaminen on yleisempää lapsilla ja nuorilla, joiden kotona asuu sekä isä että äiti. Yhden vanhemman perheissä harrastaminen on vähäisempää, samoin harrastuksiin kannustaminen on yleisempää niissä perheissä, joissa osallistujat asuivat kahden vanhemman kanssa. Perheen tulotasolla tai perheen lasten määrällä ei kuitenkaan ole todettu olevan vaikutusta nuorten kokemuksiin kannustuksesta harrastaa (Myllyniemi & Berg 2013, 47)

2.4 Nuorten eriarvoinen tulevaisuus

Perhetausta ennakoii nuorten tulevaisuutta (Paananen ym. 2012; Vauhkonen ym. 2017; Ristikari ym. 2018). Köyhät nuoret erottautuvat muista matalimmilla tulevaisuusodotuksilla liittyen oman kodin omistamiseen, työllisyyteen ja yleiseen optimismiin (Sletten 2011). Suomalaisessa aineistossa puolestaan pieni osa nuorista ei opiskeluhaluistaan huolimatta voinut suunnitella

peruskoulun jälkeisiä opintoja taloudellisen tilanteen takia (Lemmetyinen 2014), myös Harjun & Thorodin (2011) aineistossa koulutuksen ulkopuolelle jääminen on otettu esille taloudellisesta tilanteesta johtuvana koulun käynnin lopettamisella. Lemetyisen (2014) artikkelissa nuoret kuvasivat perheen tilanteen valostuvan vanhempien työllistymisellä.

Vanhempien sosioekonominen asema toimii taustavaikuttajana nuorten tuleviin omiin sosioekonomisiin asemiin, sillä lapsuuden kotiolot ohjaavat koulupolkuja ja siten asemoitumista työmarkkinoille sekä tuloihin (Lahelma & Rahkonen 2011). Köyhyys periytyy (Esim. Paananen ym. 2012, Sirniö 2016) ja tulotason periytyminen onkin selkeintä pieni- ja suurituloisilla (Sirniö 2016). Taloudellisten ongelmien jatkumo seuraa lapsuuden perheestä aikuisuuteen, sillä vanhempien toimeentulotuen saaminen on yhteydessä lasten toimeentulotuen saantiin (Paananen ym. 2012, Vauhkonen ym. 2017).

Myös koulutus periytyy, mikä koskettaa sekä matalasti että korkeasti koulutettuja (Paananen ym. 2012, Ristikari ym. 2018). Sosiaalisella liikkuvuudella kuvataan yksilön mahdollisuuksia edetä elämässään taustoista huolimatta omalla tekemisellään (Isola & Suominen 2016, 35) ja suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalinen liikkuvuus on ollut mahdollista esimerkiksi kouluttautumisen avulla (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, Isola & Suominen 2016, 108). On kuitenkin viitteitä siitä, että sosiaalinen liikkuvuus on aiempaa haastavampaa ja perhetaustan merkitys elämässä etenemiselle on vahvassa roolissa (Isola & Suominen 2016, 35,109; Ristikari ym. 2018).

Nuorten koulutusvalintoihin vaikuttavat monet eri tekijät, mutta suomalaisilla nuorilla taloudellisen tilanteen on todettu vaikuttavan koulutuksen valintaan, rajoittavan koulutusvaihtoehtoja sekä aiheuttavan valmistumisen siirtymistä (Myllyniemi & Kiilakoski 2017). Vaikka koulutus Suomessa onkin ilmaista, niin oppikirjat, välineet ja tarvikkeet tuovat haasteita vähävaraisiin perheisiin (Myllyniemi & Kiilakoski 2017). Varakkaiden perheiden nuoret suuntaavat muita useammin lukioon ja vähemmän varakkaat ammatilliseen koulutukseen (Ristikari ym. 2018). Toisen asteen opintojen taloudellinen kuormitus nuorille on tunnustettu yhteiskunnallinen huoli (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018; Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018; Pelastakaa Lapset ry 2018). Kouluttautumisen taloudelliset esteet heikentävät

yhdenvertaisuutta ja vauhdittavat köyhyyden periytymistä sekä yhteiskunnan eriarvoistumista (Myllyniemi & Kiilakoski 2017).

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän pro gradu- tutkielman tarkoituksena oli kuvata yhdeksäsluokkalaisten tulkintoja köyhyydestä arkipäivän ilmiönä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten köyhyys näkyy arjen materiassa?
2. Millaisia sosiaalisia suhteita köyhällä nuorella on?
3. Miten köyhyys näkyy vapaa-ajantoimissa?
4. Millaisia tulevaisuusodotuksia köyhillä on?

4 AINEISTON KERUU JA ANALYYSI

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruulle tyypillisenä piirteenä on aineiston hankinta siten, että tutkittavien omat näkemykset pääsevät esille (Hirsjärvi ym. 2016, 164). Tämän tutkielman aineisto koostuu yhdeksännen luokan oppilaiden kirjoitelmista, jotka nuoret saivat vapaamuotoisesti kirjoittaa annetun ohjeistuksen (liite 4) mukaisesti. Aarnoksen (2010, 170) mukaan kirjoitelmien kirjoittaminen sopii kirjoitustaitoisille henkilöille, jotka kykenevät ilmaisemaan itseään kirjallisesti ja tässä tutkimuksessa yhdeksäsluokkalaisten arvioitiin olevan kyllin kykeneviä tuottamaan tekstiä kirjallisessa muodossa. Kertomukset voidaan nähdä sekä tiedon välittäjinä että tuottajina, (Hirsjärvi, ym. 2016, 218) ja tässä tutkielmassa annettu ohjeistus tuotti tulkintoja, jotka välittyivät tutkijalle kirjoitetun tekstin muodossa.

Aineisto on kerätty eräessä länsisuomalaisessa koulussa joulukuussa 2017. Tutkimukseen osallistui kaksi yhdeksäsluokkaa, joista toisessa oli oppilaita 16 ja toisessa 13. Aineistonkeruupäivänä poissaolijoita oli 4, joiden lisäksi kolmelta oppilaalta ei ollut tiedossa huoltajan suostumusta tutkimukseen osallistumiselle. Tutkimukseen osallistuminen oli oppilaille vapaaehtoista, ja kaikki paikallaolijat ja vanhempiansa suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta toimittaneet halusivat osallistua, joten kirjoitelmia kirjoitti molemmilta luokilta yhteensä 22 nuorta. Tutkimukseen osallistujien ikää ei kysytty, mutta suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä yhdeksättä luokkaa käyvät oppilaat ovat yleensä 14-15-vuotiaita. Sosioekonomisia taustatekijöitä ei osallistujilta selvitetty, mutta tutkimukseen osallistuvan koulun oppilaat tulevat samalta omakotitalotyypiseltä asuinalueelta. Aineistonkeruukaupunki on kooltaan pienehkö ja teollisuus on merkittävä työnantaja alueella.

Tutkija ja tutkimukseen osallistuva koulu opettajineen ja oppilaineen olivat ennestään tuntemattomia toisilleen. Kirjoitelmat kirjoitettiin äidinkielen tunneilla samana päivänä, ja tutkimukseen osallistuvat luokat valikoituivat koulusta sen mukaan, että näillä kahdella luokalla oli kyseisenä päivänä äidinkielen tunnit. Aineistonkeruu suoritettiin äidinkielen tunneilla, koska tekstit haluttiin tuotettavan ympäristössä, jossa kirjoitelmien kirjoittaminen olisi mahdollisimman luontevaa. Aineistonkeruutilanteessa luokkahuoneessa oli myös oppilaiden opettaja paikalla tutkijan lisäksi. Tutkija ohjeisti (Liite 4) kirjoitelman kirjoittamiseen, mutta

opettaja muistutti kielenhuollollisista seikoista ja taululle oli heijastettuna kielenhuoltotarkistuslista, jonka mukaisesti oppilaat tarkastavat yleensä kirjoitelmansa. Tutkija korosti oppilaille, että sisältö on olennaisinta, eikä kirjoitelmia tulla arvioimaan, mutta on kuitenkin toivottavaa, että teksteistä saisi selvää ja kirjoitusasu olisi sen mukaista.

Kirjoitelmat kirjoitettiin käsin konseptipaperille. Oppitunnin kesto oli 45 minuuttia, ja koska osa kirjoitti vielä kellon soidessa välitunnille, olisi oppilailla ollut mahdollisuus jatkaa kirjoittamista myös välitunnilla. Kaikki kuitenkin palauttivat kirjoitelmansa tunnin lopussa. Yksi kirjoittajista ei ehtinyt saamaan kirjoitelmää täysin valmiiksi oppitunnin aikana kirjoitelman viimeisen lauseen keskeneräisyyden perusteella. Kirjoitelmissa kuvailtiin köyhän nuoren arkipäivän kulkua, osa teksteistä kertoi kronologisesti päivän kulusta aamusta iltaan, osa teksteistä kuvasi yksittäisiä hetkiä tai ajatuksia arjen keskeltä. Kirjoitelmien pituudet vaihtelivat ja käsinkirjoitettuna kirjoitelmat olivat pituudeltaan 1/3 – 3 konseptinsivua. Yhteensä aineistoa kertyi puhtaaksikirjoitettuna 11 sivua fontilla Times New Roman, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysin menetelmällä Tuomea ja Sarajärveä (2018) mukailten. Aineiston analyysia edelsi puhtaaksi kirjoitusvaihe, jolloin tutkija kirjoitti puhtaaksi tietokoneella kirjoitelmat. Aineiston analyysi aloitettiin lukemalla aineisto lävitse useaan kertaan, jolloin saatiin kattava käsitys koko aineistosta. Seuraavaksi aineistoa lähdettiin pelkistämään etsien aineistosta tutkimustehtävän kannalta olennaisia ajatuskokonaisuuksia, jotka saattoivat olla yksittäisiä sanoja, lauseita tai koostua useammasta lauseesta. Analyysiyksiköksi määriteltiin yksi ajatuskokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Kirjoitelmia oli yhteensä 22, joten jokainen kirjoitelma sai numeron 1-22 ja sen jälkeen jokainen analyysiyksikkö sai oman numerokoodin, kuten esimerkiksi 1.1., 1.2. Analyysiyksiköistä olennaisin tiivistettiin pelkistettyihin ilmauksiin. Tuomen ja Sarajärven (2018, 123-125) ohjeistuksen perusteella pelkistetyt ilmaisukset ryhmiteltiin samankaltaisuuksien mukaisesti alaluokkiin ja alaluokat edelleen yläluokiksi ja lopulta yläluokat muodostivat yhdistävän luokan. Kuviossa 1 on esitetty esimerkki analyysin etenemisestä.

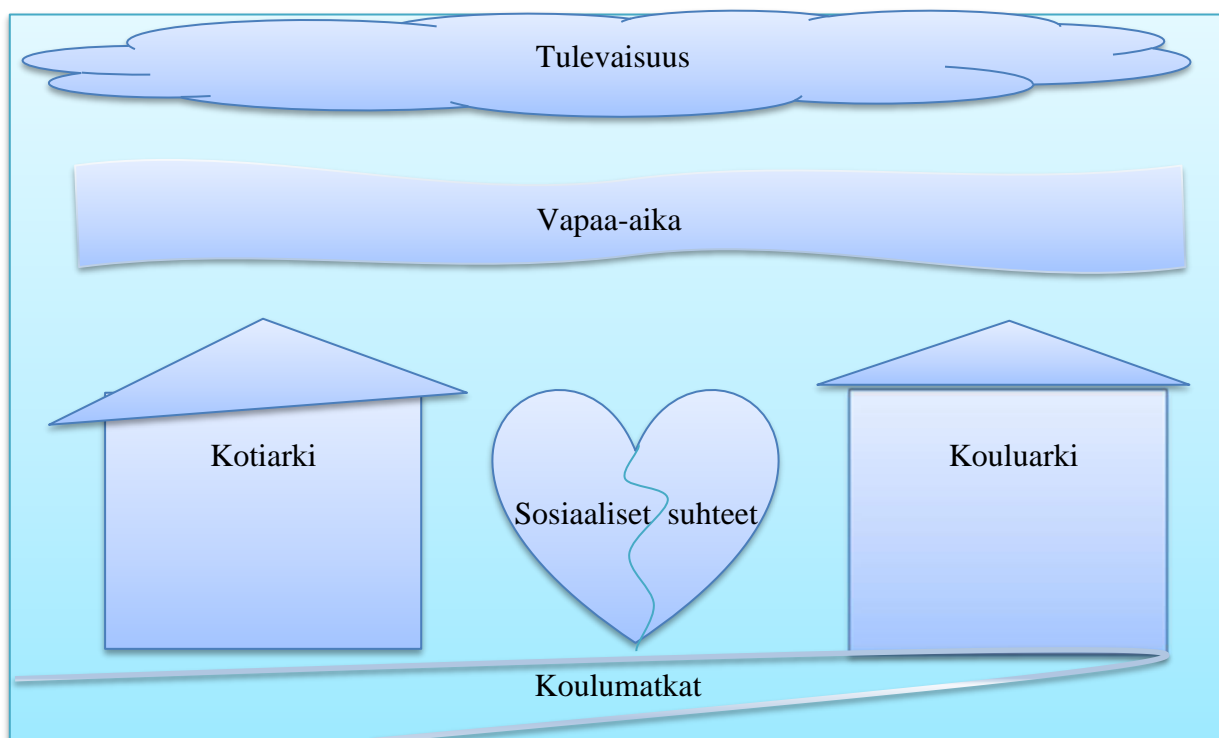
Alkuperäisilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
13.5. ”Kävelin kouluun, oli jo kylmä ja talvi tulossa, mutta minulla oli vielä kesältä jääneet kengät jalassa. Tunsin varpaissani kylmyyden ja lumikin sinne yritti mennä.”	kesäkengissä talvisäässä	kausiwaatteiden puute	Köyhyys näkyy vaatteissa
14.5. Ulkona oli kuusi astetta pakkasta, eikä minulla ollut, kuin tuulitakki, mutta lähdin silti kävelemään koulua kohti.	tuulitakissa pakkasäässä		
7.6. Laitoin takkini naulaan ja katsoin sen kulunutta pintaa	kulunut takki		
14.3. Vedän vanhat reikäiset villasukat jalkaani	rikkinäiset villasukat	kuluneet vaatteet	

KUVIO 1. Esimerkki analyysin etenemisestä yläluokkatasolle.

5 TULOKSET

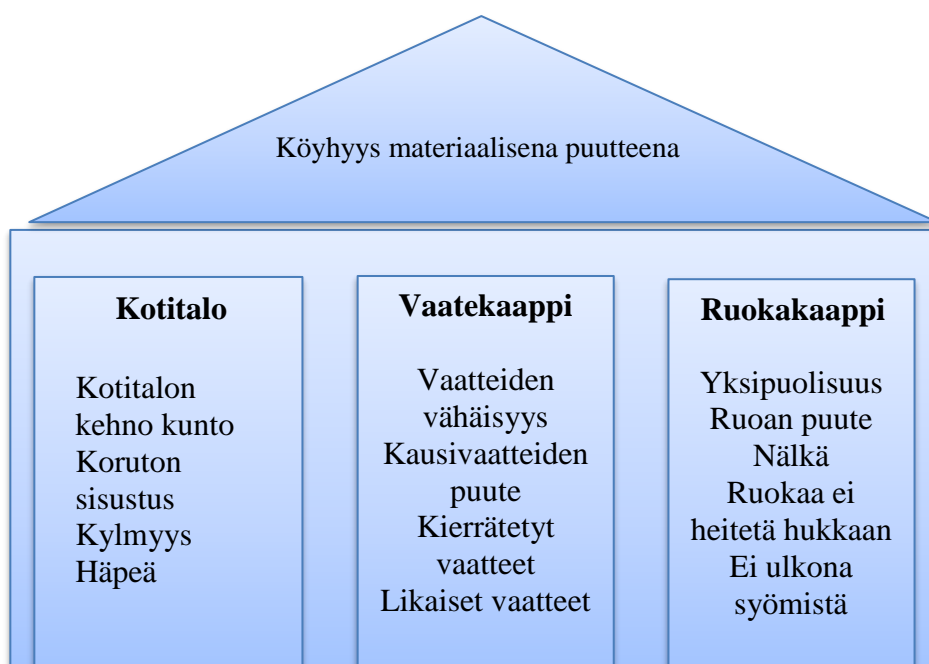
5.1 Köyhyys arjen ilmiönä

Nuoret tulkitsivat kirjoitelmissaan köyhyden olevan monitahoinen ilmiö, joka oli läsnä niin kotiloissa, koulussa kuin myös vapaa-ajalla. Nuoret jäsensivät köyhyden näyttäytyvän arjessa materiaalistien resurssien puutteena asuinoloista, vaatteista ja ruuasta tinkimisenä. Köyhyden sosiaalinen puoli oli vastuunkantoa kotiloissa perhe-elämässä sekä vertaissuhteissa kaverittomuutta ja ulkopuolisuutta. Kouluarki oli köyhälle kiitos ja kirous; yhtäältä köyhydestä kiusattiin mutta toisaalta ilmaisesta kouluruoasta ja mahdollisuudesta iloittiin. Vapaa-ajalla köyhyys tarkoitti rajoittuneita mahdollisuuksia osallistua ajanviettoon kavereiden kanssa sekä kaventuneita harrastusmahdollisuuksia. Kirjoitelmissa luotiin katse tulevaisuuteen pohtien köyhien nuorten tulevaisuusnäkymiä, joissa esiintyi sekä positiivisia ajatuksia tulevasta että epävarmempia kuvia elämässä pärjäämisestä. Kuvioon 2 on koottu köyhyden heijastumat nuorten arjessa.

KUVIO 2. Köyhyys nuorten arjessa.

5.2 Kurkistus köyhän kotiin

KUVIO 3. Köyhyys materiaalisena puutteena kotioiloissa

Köyhän nuoren elämään asemoituessa koti oli yksi arjen keskeisistä tapahtumapaikoista kirjoitelmissa, joten köyhillä tulkittiin olevan olemassa katto pään päällä ja koti missä yöpyä. Kuvioon 3 on koottu köyhyyden ilmentymät kotioiloissa. Köyhyys vaikutti kodin kuntoon merkittävästi, sillä toisin kuin muut asuinalueen talot, köyhien perheiden asuntojen todettiin olevan olemukseltaan huonokuntoisia, kuten esimerkiksi rikkinäisiä, ränsistyneitä tai homeessa. Köyhyys aiheutti häpeää, ja koti oli kirjoitelmissa ainoa asia, johon liitettiin suoraan sanallista häpeän tunne. Kotia hävettiin suhteessa naapuritaloihin. Kotiin ei esimerkiksi kehdattu kutsua ystäviä käymään.

Katselen naapureiden hienoja taloja. Ne näyttää aivan kartanoilta. Omamme erottuu joukosta. Se on ränsistynyt, pieni ja kulahtanut. Tunnen häpeää. (Kirjoitelma 20)

Teksteissä nostettiin esille myös kodin lämpötila, sillä kotien kuvattiin olevan kylmiä. Köyhyyttä oli herätä kylmissään uuteen päivään. Kylmyyden syynä olivat maksamattomat sähkölaskut ja nuoren päivä saattoi alkaa talon lämmittämisellä. Rakennuksen heikon kunnon ja lämpötilan lisäksi tekstien asuinolosuhteiden kuvauksissa oli mainintoja kodin irtaimistosta,

esimerkiksi liinavaatteista, pöydistä jääkaappeihin, joten köyhillä tulkittiin olevan kodissa myös tavalliseen elämiseen tarvittavaa materiaa. Toisaalta sisustamisen laadussa ja määrässä välittyi koruttomuus, kuten petivaatteiden pesemättömyys ja kovuus. Huonekalujen määrä oli paikoin vähäinen, esimerkiksi huopien toimiessa sänkynä.

Aamulla kun herään katson ympärille näen huoneen jossa ei ole muuta kuin sänky ja vanha pöytä. (Kirjoitelma 2)

Äitini aukaisi huoneeni oven ja sytytti lamppuni, se ei loistanut paljoa. (Kirjoitelma 7)

Tyyny on kova ja lakanat ovat olleet samat jo viimeisen puoli vuotta. (Kirjoitelma 20)

Kodin irtaimiston ohella materiaallinen köyhyys näkyi arjessa vaatekaapilla. Köyhillä nuorilla ei juuri ollut valinnanvaraa jääkaapilla. Vallitseviin sääolosuhteisiin tarvittavia vaatteita ja kenkiä ei aina ollut saatavilla, vaan köyhän nuoren kohtalona oli kulkea kylmissään vuodenaikaan sopimattomissa vaatteissa. Esimerkiksi koulumatkojen kuvailtiin taittuvan palelleen talvisäässä tuulitakilla ja kesäkengissä. Vaatteiden todettiin olevan pääosin kierrätettyjä, perheen jäseniltä tai lahjoituksesta saatuja. Köyhä nuori ei vaatteilla koreillut, vaan niitä kuvailtiin kuluneiksi, paikoin rikkiäisiksi ja likaisiksi. Köyhällä ei ollut mahdollisuutta pestä usein omia vaatteitaan tai laittaa esimerkiksi ehjiä villasukkia jalkaan.

Kävelin kouluun, oli jo kylmä ja talvi tulossa, mutta minulla oli vielä kesältä jääneet kengät jalassa. Tunsin varpaissani kylmyyden ja lumikin sinne yritti mennä. (Kirjoitelma 13)

Laitoin takkini naulaan ja katsoin sen kulunutta pintaa. (Kirjoitelma 7)

Minulla ei ole ollut vara ostaa uusia vaatteita tai pestä kovinkaan useasti omia vaatteitani. (Kirjoitelma 17)

Kotiolosuhteissa vaatekaapin lisäksi köyhä nuori oli kasvokkain köyhyiden kanssa myös jääkaapilla. Köyhyys näkyi kodin ruokailuissa toisaalta tyhjänä jääkaappina ja toisaalta sen

sisällön yksipuolisena valikoimana. Ruoan puute kotona oli merkki vanhempien tilien tyhyydestä ja konkretisoitui myös kehotuksena mennä sukulaisten luo ruokittavaksi. Joskus jääkaapista löytyi isän kaljatölkkejä, muttei nuorelle mitään eli ruokaa ei aina ollut saatavilla. Useimmiten kotona oli kuitenkin jotain mitä syödä, ja ruoanlaittoa sivuttiin teksteissä yhtenä arjen askareena. Kotona syötävät ruoat oli kauppaostosten suorittamisen perusteella ostettu kaupasta tai dyykattu kaupan roskiksesta. Kotona syötäviä ruokia luonnehdittiin yksipuolisiksi, halvoiksi, mauttomiksi ja hiilihydraattipainotteisiksi, kuten esimerkiksi puuro, peruna, pasta. Yksipuolisuudesta kieli esimerkiksi kuvaus kyllästymisestä halvimpaan mahdolliseen spagettiin. Köyhä ei heittänyt myöskään ruokaa hukkaan, vaan söi tarvittaessa vaikka vanhentuneita elintarvikkeita, kuten viikko sitten vanhaksi mennyttä maitoa, tai sisarukselta ylijääneen puuron aamulla.

Äiti oli saanut juuri ja juuri laskut maksettua ja sanoi minulle: ” Huomenna kun koulupäiväsi on ohi niin menethän mummolaan syömään. Palkkapäivä on vasta 22.päivä.”(Kirjoitelma 9)

Kotona syödään vain aamupala ja kaksi lämmintä ateriaa. Ruoka on yleensä ollut yksipuolista ja mautonta. (Kirjoitelma 17)

Menin keittiöön ja etsin ruokaa nälkäisenä. Jääkaappi oli aika tyhjä, joten varmaan myös vanhempieni tilitkin. (Kirjoitelma 13)

Kotona syön jotakin pilalle mennyttä ruokaa mitä äitini on käynyt hakemaan kaupan roskiksesta (Kirjoitelma 4)

Kodin ruokailuista etenkin aamupalaa kuvattiin tarkemmin. Osalla ei ollut ollenkaan aamiaista mitä syödä ennen kouluun lähtöä, toisilla taas oli. Aamupalaksi nuorilla saattoi olla omena, näkkileipää tai puuroa. Koulussa aamupalan vajavaisuus kostautui nälän tunteena oppitunnilla. Kotiruoan lisäksi köyhän nuoren onneksi ravintoa sai myös koulusta. Koulun tarjoama ilmainen kouluruoka oli asia, josta köyhien nuorien ajateltiin ilahtuvan ja jota osattiin arvostaa. Ilmaisen kouluruoan merkitys tuotiin vahvasti esille kirjoitelmissa, sillä nuoret luonnehtivat sen olevan köyhän päivän ainoa kunnon ateria, ja se syötiin ilolla.

*lähdin kohti koulua taas ilman aamupalaa, koska meillä harvoin on rahaa esimerkiksi leipään.
(Kirjoitelma 19)*

Istun tunnilla ja nälkä kurnii vatsassa. (Kirjoitelma 13)

Menin syömään perinteisen aamupalani eli pari näkkileipää juustolla ja maitoa. (Kirjoitelma 5)

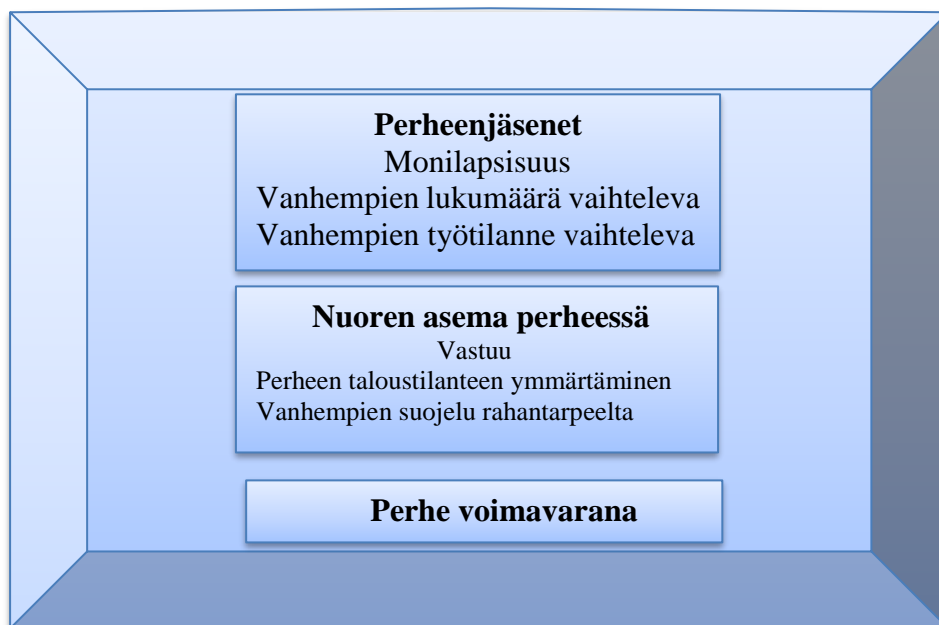
Päivän kohokohta on, kun ruokavälitunti koittaa, otan monta leipää ja ison kasan lihapullia ja perunamuusia. (Kirjoitelma 14)

Koti, koulu ja mahdolliset sukulaisten luona syömiset kuvattiin olevan köyhän ruokapaikkoja. Köyhä ei käynyt ulkona syömässä eikä ostanut koulupäivän jälkeen kahvilassa tuotteita. Herkkujen osalta makeisten syöminen oli ainoa asia, joka mainittiin aineistossa. Makeisten syönti ei ollut köyhälle arkipäiväistä, mutta niitä saatettiin ostaa silloin tällöin esimerkiksi palautuspullo-rahalla, jos pulloja oli jostain löytynyt.

Joskus itsekin käyn ostamassa makeisia, Jos tullessa kouluun olen löytänyt pulloja joita voi palauttaa kyseiseen kauppaan. (Kirjoitelma 6)

*Rahaa on käytettävissä tosi niukasti. En edes muista milloin viimeksi ostin jotakin makeista.
(Kirjoitelma 17)*

5.3. Arki köyhän perheen jäsenenä

KUVIO 4. Köyhän nuoren perhe-elämä.

Köyhän nuoren perhe-elämän kuvauksissa (kuvio 4) tuotiin esille köyhien perheiden monilapsisuus, vanhempien lukumäärä ja työllisyystilanne. Tyypillisesti köyhän nuoren perheessä oli monta lasta, ja iso- tai pikkusisarusten määrä oli yhdestä viiteen. Sisarusten kanssa saatettiin katsoa tv:tä, pienempiä sisaruksia hoidettiin ja isosiskon kanssa piipahdettiin kaupungilla. Vanhempien osalta oli kahdenlaisia perheitä, sellaisia joissa oli kaksi vanhempaa, ja osassa taas tuotiin esille yksinhuoltajuus ja toisen vanhemman lähtö perheestä. Yksinhuoltajissa oli sekä isiä että äitejä. Vanhempien työllisyystilanteeksi kuvailtiin useimmiten työttömyyttä, mutta työssäkäyviä vanhempiakin oli. Syynä vanhempien työelämän ulkopuolella ololle olivat potkut tai pienten sisarusten hoitaminen kotona.

*Isäni on työtön. "Hakee töitä" tai "projekteja kesken" Siksi äitini varmaankin lähti...
(Kirjoitelma 12)*

Vanhempani tulivat tänne töiden perässä, ja saivatkin töitä, mutta potkuthan sieltä tuli. (Kirjoitelma 6)

Nuorten ja vanhempien välisissä suhteissa korostuivat nuorten vastuullisuus käytännön asioissa sekä ymmärrys perheen taloudellista tilannetta kohtaan. Nuoret olivat hyvin perillä perheensä taloudellisesta tilanteesta ja osasivat suhteuttaa omat tarpeensa perheen taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi maksumuistutus postilaatikossa sekä laskupinot pöydillä muistuttivat tyhjän jääkaapin ja vaatteiden puuttumisen lisäksi konkreettisesti köyhiä nuoria perheen taloudellisesta tilanteesta. Kirjoitelmissa köyhien nuorten kuvattiin hyväksyvän perheensä taloustilanne eivätkä he vaatineet vanhemmiltansa rahaa omiin tarpeisiinsa, koska tiesivät ettei sitä ole. Esimerkiksi uuteen reppuun tai kahvilassa käynteihin ei pyydetty rahaa, koska vanhempia ei haluttu rasittaa. Ajatus koulun laskettelureissulle lähtemisestä tuntui mahdottomalta, koska suhteutettuna sisaruksen paljon halvempaan konserttilippuunkaan ei ollut varaa.

...Koulun ilmoitustaululla oli ilmoittautumislista laskettelureissulle ja paikkoja oli enää alle kymmenen. En mitenkään saisi äitiä maksamaan minulle tuota matkaa. Se maksaisi 55 euroa, eikä äiti voi ostaa siskollenikaan lippua hänen kerhonsa konserttiin ja se maksaisi vain seitsemän euroa. (Kirjoitelma 9)

Olimme sopineet ystävien kanssa että menemme koulun jälkeen kahvilaan. Minulla ei ollut rahaa enkä viitsinyt pyytää taas äitiltä taas rahaa. (Kirjoitelma 21)

Kun menen huoneeseeni reppuni olkain katkeaa. ommeltuani sen ajattelen, että uusi olisi tarpeen, mutta en viitsi vaivata isän rahanmenoa. Se on aivan okei minulle. (Kirjoitelma 20)

Joissain tapauksissa tuotiin esille myös nuorten kantama vastuu vanhempiensa pärjäämisestä elämässä. Kuvattiin tilanteita, joissa vanhempien tilanne huoletti enemmän kuin oma. Esimerkiksi koulukiusatuksi joutuminen ei tuntunut niin pahalta, kun sitä suhteutti isän

tilanteeseen, jolla ei ollut muita kuin oma lapsi. Samoin isän yritys piilottaa työväsytys kuvattiin turhaksi.

He huusivat ja ilkkuivat miten vaatteeni ovat likaiset ja vanhat ja että kukaan ei halua olla köyhän ystävä. Olin niin turtunut jo siihen etten jaksanut välittää. Tietysti se sattuu joka kerta, mutta enemmän olin huolissani isästäni jolla ei ollut enää muuta kuin minut. (Kirjoitelma 14)

Näen isän kasvoista, kuinka hän yrittää piilottaa väsymyksensä töiden teosta aamusta iltaan. Ei hänen tarvitsisi. (Kirjoitelma 20)

Arjen pyörittämiseen nuoret osallistuivat tekemällä kotitöitä, kuten siivoamista tai ruoanlaittoa sekä yksin että yhdessä perheen kanssa, mutta myös suorittamalla itsenäisesti perheen ruokaostosten tekoa tai talon lämmittämistä. Käytännön vastuu välittyi myös nuorten osallistumisessa perheen talousasioihin kesätöillä tai koulun ohessa työskentelemällä. Kesätyöansioilla maksettiin vuokratulujia, laskuja ja koulun ohessa tehtävillä töillä valmistauduttiin muun muassa lähestyvään joulun, joka tiesikin erityisen paljon töitä koulun oheen perheessä, jossa yksinhuoltaja äiti oli kotona hoitovapaalla.

Kun koulu loppuu menen kotia ja ensimmäinen asia mitä teen lähden etsimään puita takkaan että taloa pystyy lämmittämään. (Kirjoitelma 5)

Kotiin käveltyäni koulusta äiti käski minun mennä kauppaan ostamaan meille ruokaa täksi ja huomiseksi päiväksi. (Kirjoitelma 15)

Olin jo viimekesänäkin jo kesätöissä, mutta sieltä saamani palkka meni asuntonne vuokratuluihin ja muihin rästissä olleisiin laskuihin. (Kirjoitelma 14)

Vaikka nuoret ottivat vastuuta perheensä arjen pyörittämisestä ja murehtivat vanhempiensa tilannetta, ammennettiin perheestä myös iloa. Perhe toimi arjen voimavarana. Kuin myös

sisarusten kanssa, vanhempien kanssa vietettiin aikaa kotona tv:tä katsellen tai ruokaa laittaen. Isosiskon omilla säästöillään tarjoama shoppailureissu piristi ja vanhemmat saivat nuoret hyvälle tuulelle köyhyyden keskellä. Vaikka elämän ei kuvattu olevan muutoin kovin näyttävää, sai isä kuitenkin hymyn huulille ja äidin rakastava tekstiviesti ilahdutti. Perheen voimin taisteltiin myös maailmaa vastaan.

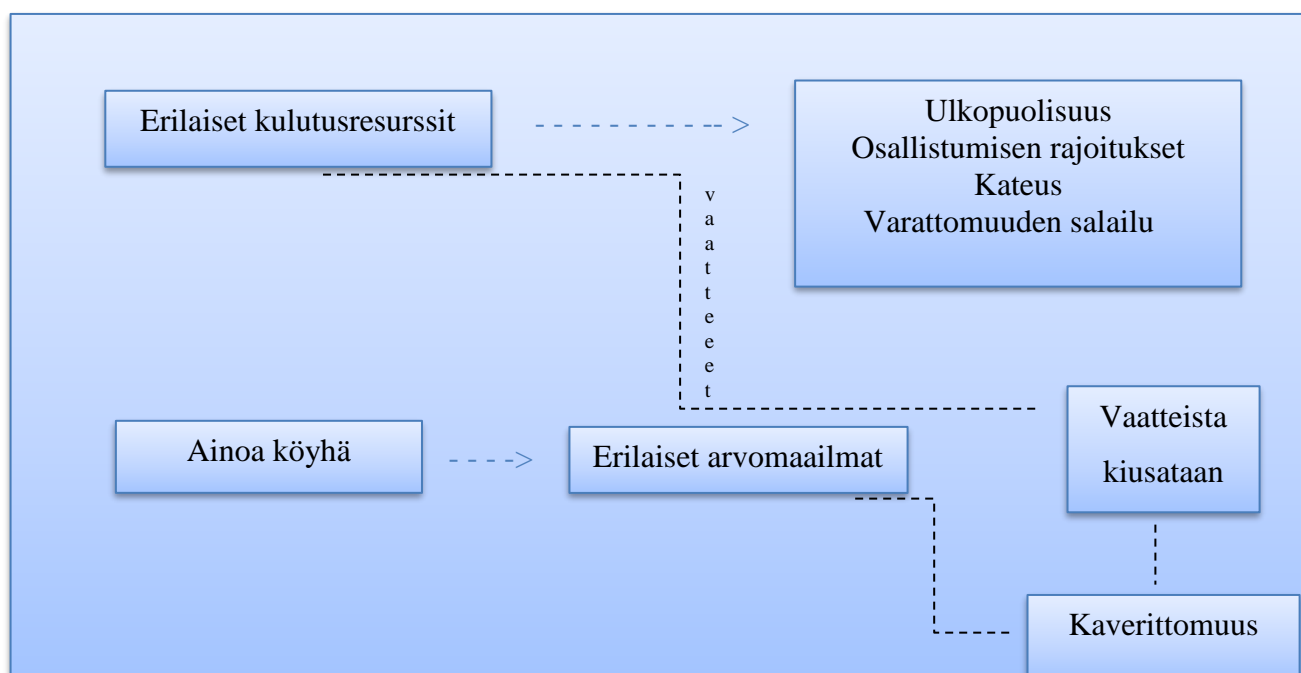
Puhelimeeni oli tullut viesti äidiltäni, joka kertoi kuinka paljon rakastaa ja viesti myös pojalta, jossa hän pyysi voisimmeko tavata. Sillä hetkellä tunsin olevani maailman rikkain tyttö. (Kirjoitelma 13).

...Isäni saa, silti minut hymyilemään. (Kirjoitelma 20)

...Nyt on enää minä, veljeni ja isä. Me kolme vastaan maailma, niin kuin veljeni sanoo. (Kirjoitelma 12)

5.4 Köyhän nuoren vertaissuhteet

Perheen taloudellinen tilanne vaikutti kaverisuhteiden määrään ja laatuun arkipäivän elämässä. Osassa teksteistä puhuttiin kavereista ja kavereiden näkemisestä koulussa ja koulupäivän jälkeen, mutta toisaalta köyhyys oli myös syynä kaverittomuuteen. Erilaiset kulutusresurssit vertaisten kanssa rajoittivat tai estivät osallistumista yhteiseen ajanviettoon vertaisten kanssa ja taloudellinen tilanne aiheutti näissä tilanteissa myös valehtelua ja tekosyiden keksimistä, sillä oma varallisuus haluttiin pitää salassa. Kuviossa 5 on kuvattu köyhän nuoren vertaissuhteiden haasteita.

KUVIO 5. Köyhän nuoren haasteet vertaissuhteissa.

Kavereiden puute konkretisoitui koulussa, jossa köyhän kanssa ei haluta kaveerata. Köyhällä ei ollut kavereita kenen kanssa astella koulun pihalle tai ystäviä ollenkaan. Koulussa kavereiden puute kietoutui yhteen kiusaamisen kanssa. Köyhän vaatteet, puuttuvat meikit ja tarkemmin erittelemättä jäänyt ulkonäkö nimettiin syiksi kiusaamiselle, ja kiusaaminen ilmeni

arvostelevina katseina, huuteluna ja ilkkumisena koulun käytävillä. Vaatteiden ja ulkonäköön liittyvien seikkojen lisäksi vanhempien ammatilla kuvailtiin olevan merkitystä siihen, millaista kohtelua koulussa saa.

Koulun pihaan astuessani toivon aina, että joku tulisi kanssani. (Kirjoitelma 13)

Koulussa minulla ei ole ystäviä, sillä eihän kukaan halua olla köyhän kaveri. Minua ja minun vaatteitani katsotaan arvostelevasti, kun kuljeskelen välituntisin käytävillä huppu syvällä päässä. (Kirjoitelma 14)

Koulussa minua kiusataan vanhojen ja huonojen vaatteiden takia. (Kirjoitelma 19)

Köyhyys erottaa nuoren muista vertaisista arvomaailman suhteen. Kirjoitelmissa kuvattiin kuinka muut arvottavat ihmisiä vaatteiden perusteella eivätkä ymmärrä, ettei köyhillä ole varaa uusiin ja hienoihin vaatteisiin. Muiden ei siis ajateltu osaavan asettua köyhän asemaan Kirjoitelmissa köyhän nuoren kuvattiinkin olevan ainoa köyhä vertaistensa joukossa, eikä kohtalontovereita ollut. Arvomaailman erilaisuus välittyi kirjoitelmissa lisäksi kouluruoan arvostamisen osalta. Ajateltiin, etteivät muut kuin köyhät nuoret osaa arvostaa ilmaista kouluruokaa.

...Muut eivät ymmärrä, että kaikilla ei ole varaa hienoihin ja hintaviin vaatteisiin...(Kirjoitelma 6)

Huomasin, kun muutama luokkani tyttö katsoi minua tuomitsevasti. Huomaan joka kerta. Heillä on aina hienot, uudet vaatteet, toisin kuin minulla, ja sen takia he kai luulevat olevansa parempia ihmisiä. Se ei ole reilua. He ovat suosittuja ja heitä kohdellaan paremmin vain koska heidän vanhemmat sattuvat olemaan lääkäreitä tai juristeja. (Kirjoitelma 12)

Ruokalassa, kun kaverini valittavat ruuasta, minä vain syön hiljaa koska se on silti ilmainen ateria. (Kirjoitelma 11)

Kaikki eivät kuitenkaan jakaneet tulkintoja siitä, ettei köyhällä olisi kavereita. Koulussa ilahduttiin kavereiden näkemisestä, ja pääosin kavereita tavattiin koulussa tai koulupäivän jälkeen. Kavereiden olemassaolosta huolimatta erilaiset kulutusmahdollisuudet aiheuttivat ulkopuolisuutta sekä pelkissä puheissa että konkreettisesti esimerkiksi kauppareissuilta, elokuvista ja ulkona syömisistä poisjäämisinä. Koulussa keskusteluissa vertaisten kanssa ikäviä tunteita aiheuttivat erilaiset mahdollisuudet harrastaa ja saada elektroniikkaa, vaikkei kuviteltukaan, että muut tarkoituksella korostaisivat omia materiaalisia saavutuksiaan, kuten esimerkiksi uutta xboxia.

Koulussa muut puhuvat omista harrastuksistaan ja se tuntuu minusta vähän syrjäiseltä, sillä minulla ei ole mitään harrastuksia, muuta kuin lenkkeily. (Kirjoitelma 15)

Kavereideni luona minua taas odottavat iloiset huudahdukset ja paras kaverini Pete, joka puhuu ylpeästi, kovalla äänellä uudesta xboxistaan. Se tuntuu pahalta, vaikkei hän sitä pahalla tarkoittanutkaan. (Kirjoitelma 11)

Puheiden lisäksi ulkopuolisuus näyttäytyi vertaissuhteissa konkreettisesti koulupäivän päättymisen jälkeen. Koulupäivän jälkeen muut menevät kauppaan karkkiostoksille köyhän katsellen muiden menoa omien askelien suunnatessa bussipysäkille. Kaupan lisäksi koulupäivän jälkeen nuoret suuntaavat myös kahvilaan - köyhä nuori saattaa liittyä seuraan, mutta joutuu pohtimaan miten selvitä reissusta ilman kustannuksia. Köyhä nuori joutui turvautumaan tekosyihin ja valehteluun, sillä omaa varattomuutta ei haluttu paljastaa kavereille. Syömään menosta ja kahvilassa käynnistä ilman rahaa oli mahdollista selvitä vetoamalla esimerkiksi huonoon oloon tai valehtelemalla ettei ole nälkä. Köyhyys ei ollut asia, josta kavereiden kanssa olisi avoimesti puhuttu, vaan sitä yritettiin piilotella.

Vihaan sitä, kun ystäväni pyytävät minua heidän kanssaan syömään tai elokuviin. ”Ei ole nälkä, ”en pidä toimintaelokuvista”. Tekosyyt alkavat pikkuhiljaa loppua. (Kirjoitelma 12)

Välillä tunnen yksinäisyyttä ja oloni ulkopuoliseksi. Esimerkiksi silloin kuin kaverini tekevät yhdessä asioita joihin tarvitaan paljon rahaa. (kirjoitelma 10)

Kaverini käyvät kaupassa mutta minulla ei ole rahaa, lähdän kotiin syömään. (Kirjoitelma 2)

Vapaalla olisi kiva kavereitten kanssa vaikka mopoilla, shoppailla ja käydä syömässä. Mutta ei ole rahaa paljon ei edes mopoon tai mopokorttiin. (Kirjoitelma 22)

Myös kateuden tunne tunnistettiin, mutta aina sitä ei koettu. Kateutta aiheuttavat tekijöiksi mainittiin elektroniikka, kouluvälineet ja vaatteet. Osassa kirjoitelmissa kuvattiin kuitenkin myös tilanteita, joissa kateutta ei enää tunnettu, vaan erilaisiin kulutusmahdollisuuksiin oli iän myötä sopeuduttu.

Olen kateellinen muille, koska heillä on uudemmat ja paremmat puhelimet ja usealla oma tietokonekin. (Kirjoitelma 19).

...Pakko myöntää olihan puhelin upea, mutta en edes vaivaantunut olemaan kateellinen, sillä tiesin että etten minä tulisi saamaan samanlaista ikinä... (Kirjoitelma 8)

Pienempänä harmitti kun kavereilla oli paljon hienoja uusia leluja ja minä leikin sisaruksieni kanssa samoilla vanhoilla lelulla. Nykyään minä en edes ajattele asiaa olen jo iso ja haluan tienata itse rahani. (Kirjoitelma 21)

Vaikka vertaissuhteissa erilaiset kulutusresurssit saattoivat harmittaa ja rajoittivat osallistumista ajanviettoon kavereiden kanssa, ei rahan puute aina tarkoittanut kurjuutta sosiaalisissa suhteissa. Kahvilassa saattoi pitää hauskaa vaikkei siellä ostanutkaan itse mitään, ja ylipäättään rahan merkitys ihmisen elämässä kyseenalaistettiin. Nuoret pohtivat, kuinka rahalla ei kuitenkaan voi ostaa ystäviä tai onnellisuutta, jota eivät myöskään hienot vaatteet tuo. Kirjoitelmissa otettiin myös esille, kuinka antamalla on mahdollisuus rikastua. Nuorten kuvattiin antavan rahaa kadulla kerjäävälle miehelle tai kukkaronsa unohtaneelle vanhukselle bussipysäkillä. Toisten auttaminen ja sosiaaliset kontaktit toivat hyvän mielen ja vei köyhyyden tunteen mennessään.

Rahalla ei kuitenkaan voi ostaa kaikkea. Jos olet rikas, mutta et omista yhtään ystävää sinulla ei mene hyvin elämässäsi. Rahalla ei saa aitoja ystäviä eikä onnellisuutta. Olen rahallisesti köyhä, mutta omistan paljon sitä, mitä ei saa rahalla. (Kirjoitelma 10)

Pysäkillä oli samaan aikaan joku nainen. Hänellä oli hienot vaatteet ja kallis laukku mutta hän ei näyttänyt onnelliselta. Päinvastoin hän näytti aivan surulliselta. Kysyin häneltä että onko kaikki okei mutta hän vaan katsoi minua vihaisesti ja käänsi pään. (Kirjoitelma 21).

Lähdin bussille ja edessäni oli vanha nainen. Hänellä oli jäänyt kukkaro kotiin. Vanhus alkoi itkeä. Päätin ottaa taskustani kolikot ja antaa ne vanhukselle. Hän kiitti minua suuresti. Istuuduin Bussin takaosaan ja vilkutin ikkunasta tytöille bussin lähtiessä pihasta. He vilkuttivat takaisin. Minua hymyilytti. En voinut käsittää kuinka mutta vaikka minulla oli vähemmän rahaa mitä aamulla minusta silti tuntui kun en olisi enää köyhä. (Kirjoitelma 7).

5.5 Opiskelu ja vapaa-aika

Opiskelu oli keskeinen osa nuorten arkea. Suomalaisen koulujärjestelmän ilmaisuus ja kaikkien mahdollisuus päästä opiskelemaan ilahdutti köyhää, ja koulun sujuminen, kokeissa onnistuminen toi myös iloa elämään kouluruoan ohella. Toisaalta haasteitakin koulun käyntiin liitettiin. Kouluun ei olisi jaksettu lähteä ja koulupäivän loppumista kuvattiin pelastukseksi. Köyhyys ja nälkä olivat myös syitä miksei koulussa pystytty antamaan parastaan, vaikka parhaansa yrittikin.

Kaikki ikäiseni käyvät koulua. Suomessa on hyvä se että koulu ja kouluruoka on ilmainen. (Kirjoitelma 3)

Koulu onneksi menee sinänsä hyvin saan hyviä numeroita kokeista ja niin edelleen (Kirjoitelma 6)

En jaksaisi lähteä kouluun mutta pakko. Kun koulu loppuu tuntuu se pelastukselta. (Kirjoitelma 18)

Köyhyys vaikuttaa todella paljon opiskeluuni, sillä olen hyvin masentunut koulussa enkä pysty nälkäni takia opiskelemaan kunnolla, mutta teen niin hyvin kuin pystyn. (Kirjoitelma 14)

Yksi opiskelun kipupisteistä oli kuitenkin kiusaamisen ohella kouluretket, jonne köyhien perheiden nuorilla ei tulkittu olevan mahdollisuuksia osallistua. Köyhät joutuvatkin köyhyyden kanssa silmitysten koulun seinienkin kanssa, katsellen ilmoituksia koulun laskettelureissuista, mutta jonne eivät voi osallistua. Perheillä ei ollut siihen varaa tai se olisi vanhemman mielestä ollut rahan tuhlaamista.

Eniten minua harmittavat ehkä koulun retket. Olen aina halunnut kokeilla laskettelemista, mutta isän mielestä se olisi rahan tuhlaamista. (Kirjoitelma 12)

Köyhän nuoren koulumatkojen taittamisen kannalta kilometreillä oli merkitystä, sillä köyhän nuoren arjen yhtenä liikkumisen reunaehtona näyttäytyi bussikortin saaminen tai saamattomuus. Ratkaisevaa köyhän nuoren elämässä oli se, asuiko alle vai yli viiden kilometrin päässä koulusta. Ne, jotka asuivat yli viiden kilometrin päässä, ottivat kiitollisina vastaan kaupungin kustantaman bussikortin, kun taas sellaiset nuoret, joiden puolestaan kuvattiin asuvan alle viiden kilometrin päässä koulusta, kävelivät kouluun, sillä perheillä ei ollut varaa itsellä ostaa bussikortteja. Bussikortti otettiin kiitollisena vastaan myös saamalla pidemmät yönet, sillä ilman bussikorttia kouluun olisi pitänyt lähteä aikaisemmin. Muutamassa tekstissä mainittiin mopo tai mopottomuus, mutta esimerkiksi polkupyöräilystä tai vanhempien tarjoamista kyydeistä ei kukaan kirjoittanut. Koulumatkat kuljettiin aina joko kävellen, tai sitten kaupungin maksamilla bussikyydeillä.

Bussissa jouduin seisomaan koska istumapaikkoja ei enää ollut. Ajattelin sen kuitenkin olevan parempi kuin kouluun käveleminen, matkaa oli 10 kilometriä ja kaupunki vielä kustansi bussikortit kaikille peruskoululaisille joiden koulumatka oli yli viisi kilometriä. (Kirjoitelma 7)

Ulkona oli kuusi astetta pakkasta, eikä minulla ollut, kuin tuulitakki, mutta lähdin silti kävelemään koulua kohti. Matkaa oli vajaa viisi kilometriä, joten bussikorttia en koululta

saanut. Isällänikään ei ollut tarpeeksi rahaa edes talveksi matkakorttia ostamaan. (Kirjoitelma 14)

Köyhän nuoren vapaa-aika nähtiin kuluvan pääosin kotona. Kotiaskareiden ja perheen parissa vietetyn ajan lisäksi iltoihin kuului usein läksyjen tekoa ja lepäilyä. Kotioloissa suoritettavista maksuttomista harrastuksista mainittiin pleikkarilla pelaaminen, kirjoittaminen ja piirtäminen. Myös lenkkeilyä harrastettiin. Kodin ulkopuolisia harrastuksia olivat kirjastossa käyminen, jalkapallon pelaaminen kavereiden kanssa ja treeneissä käyminen, joskaan ei eritelty missä treeneissä. Piirtäminen ja päiväkirjan kirjoittaminen rauhoittivat ja kirjastossa käyminen ja lukeminen mahdollistivat haaveilun ja elämisen hetken muuta kuin köyhää elämää.

Koulun jälkeen olen väsynyt, joten menen heti nukkumaan. Eihän minulla ole muutaakaan tekemistä. Myöhemmin illalla teen läksyjä, käyn lenkillä jos jaksan ja menen aikaisin nukkumaan (Kirjoitelma 14)

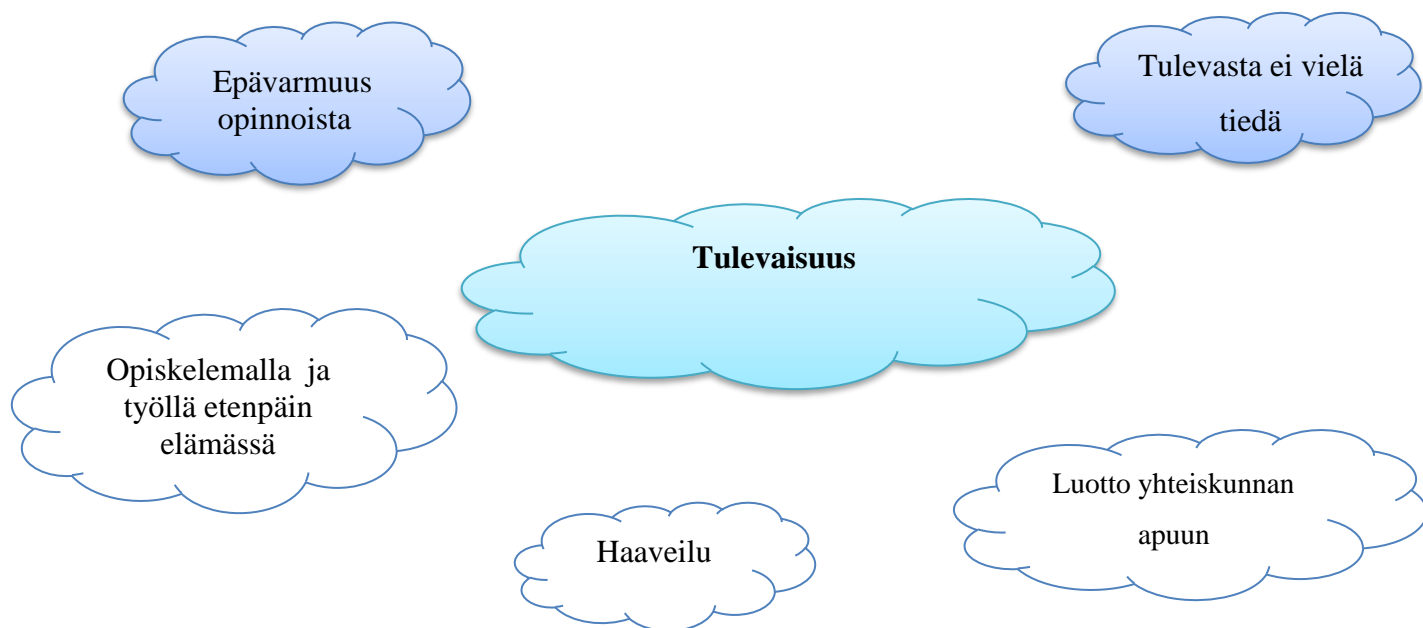
Rakastan lukemista ja kirjoihin on ihana paeta todellisuutta. Saan olla velho, joka taistelee pahuutta vastaan tai rikas Manhattanilainen, joka rakastuu komeaan liikemieheen. (Kirjoitelma 12)

Vaikka kirjoitelmissa mainittiinkin monenlaisia maksuttomia vapaa-ajanviettotapoja, tuotiin esille myös harrastusten puute ja maksullisten harrastusten saavuttamattomuus. Sähly ja jalkapallo olivat esimerkiksi sellaisia harrastuksia, jotka tulkittiin köyhälle liian kalliiksi. Vanhemmilla ei ollut varaa maksaa harrastuksia, ja sählyyn olisi päässyt, jos olisi itse hankkinut siihen rahat.

Koulupäivän jälkeen menen yleensä suoraan kotiin ja vietän siellä loppuillan, koska minulla ei ole harrastuksia. (Kirjoitelma 19)

Haluaisin aloittaa jalkapallon, mutta äitini ei anna, sillä se on liian kallista. (Kirjoitelma 15)

5.6 Tulevaisuuden näkymiä

KUVIO 6. Köyhän nuoren tulevaisuuden näkymiä

Arjen kuvailuissa suunnattiin myös katseita tulevaisuuteen (Kuvio 6). Yhdeksäsluokkalaisten arjessa tulevaisuus oli yhtä kuin peruskoulun jälkeinen aika ja opinnot, jotka herättivät sekä positiivisia että negatiivisia näkemyksiä tulevaisuudesta. Koulussa menestyminen toi toiveikkuutta ja pääasiassa oma opiskelu ja työ olivat keinoja päästä elämässä eteenpäin, myös vanhemman yleneminen ja paluu työelämään toivat valoisamman tulevaisuuden. Osassa kirjoitelmissa nähtiin köyhyyden kierteen olevan katkaistavissa kouluttautumisella. Suunnitelmissa oli opiskella esimerkiksi lääkäriksi, ensihoitajaksi tai diplomi-insinööriksi. Ammattihaaveissa korostettiin sisäistä motivaatiota ammattiin hakeutumiselle, esimerkiksi lääkäriksi aiottiin kouluttautua halusta auttaa ihmisiä.

Minun tulevaisuus näyttää hyvältä koska aion mennä peruskoulun jälkeen lukioon. (Kirjoitelma 1)

Tulevaisuus näyttää vähän paremmalta, koska isäni sai ylennyksen työpaikallansa ja saa parempaa palkkaa. (Kirjoitelma 19)

Silloin, kun äitini lähti, päätin ettei minusta tulisi köyhä kuten isästäni. Opiskelisin ahkerasti ja menisin ylä-asteen jälkeen lukioon ja sen jälkeen yliopistoon. Haaveammattini pienestä pitäen on ollut diplomi-insinööri. (Kirjoitelma 14)

Opiskelen ahkerasti ja annan kaikkeni turvatakseni itselleni ja perheelleni paremman tulevaisuuden. Teen töitä unelmieni eteen. Haluan isona lääkäriksi, koska tahdon auttaa ihmisiä. (Kirjoitelma 10)

Toiset puolestaan olivat huolestuneempia tulevaisuudesta, ja tummina pilvinä näyttäytyivät köyhien mahdollisuudet opiskella peruskoulun jälkeen. Lukio-opintojen ja ammattikouluopintojen hinta mietitytti. Myös korkeakouluopinnot tulkittiin paikoin liian kalliiksi ja ammattikouluopinnoilla oli varmemmat mahdollisuudet saada kunnon palkkaa ja työ. Epävarmuutta elämässä menestymisessä toivat myös uhkakuva köyhän joutumisesta kaidalle polulle sekä rikoksiin sortuminen, mitkä saattoivat olla esteenä työlle tai asunnon vuokraamiselle. Valoisien ja epävarmempien tulevaisuusodotusten lisäksi oli myös niitä, jotka eivät tulkinneet tulevasta mitään, sillä eivät olleet miettineet tulevaisuutta.

Haluaisin päästä yläasteen jälkeen kauppakouluun mutta ei ole varmaa pääsenkö koska ei ole rahaa. (Kirjoitelma 5)

Minulla ei ole edes varaa ostaa kirjoja lukioon. Tai voin kai minä ostaa joitakin vanhoja kirjoja kavereiltani pilkkahintaan. Mutta jos aion mennä lukioon mihin minä sitten menen. Yleensä lukion jälkeen mennään yliopistoihin. Ei minulla ole varaa. Taidan mennä ammattikouluun ja opiskella johonkin alaan josta saa kunnon palkkaa. (Kirjoitelma 17)

Köyhyys muokkaa tulevaisuutta paljon sillä saatat sortua varastamiseen eikä pääse töihin tai vuokra-asuntoihin sillä rikosrekisteri painaa. (Kirjoitelma 22)

Tulevaisuuteni näyttää tai en oikein tiedä vielä. Onneksi lukiossa ehtii miettiä. (Kirjoitelma 3)

Opintojen lisäksi toiveikkuutta ja turvaa köyhän elämään toi yhteiskunnan tuki. Köyhän tukena oli yhteiskunta, joka tarjoaa ilmaista sairaanhoitoa sekä lapsilisää, sekä muita tukia, jotka auttoivat köyhää saamaa elämän raiteilleen. Muihin maihin verrattuna asiat olivat köyhällä hyvin Suomessa.

Peruskoulun jälkeen heti kesällä, aion hakea kesätöitä ja erilaisia valtion antamia tukia, että saan taas elämäni oikeille raiteilleen. (Kirjoitelma 14)

Meillä on asiat täällä paljon paremmin kuin monessa muussa maassa. Kyllä valtio huolen pitää omistaan. Saamme monia etuja. Lapsilisä ja maksuton sairaalahoito tuo turvaa meille köyhillekin. (Kirjoitelma 10)

6 POHDINTA

6.1. Tutkimustulosten tarkastelua

Tulokset osoittivat, kuinka nuoret jäsensivät yhteiskunnassa esiintyvän köyhyyden ilmiöksi, joka näyttäytyi nuorten arjessa materiaalien ja sosiaalisten resurssien puutteena. Köyhyys tulkittiin suhteelliseksi köyhyydeksi, sillä nuoret eivät saavuttaneet samanlaista elintaso suhteessa vertaisiin erilaisten materiaalien asioiden ja vapaa-ajan kulutusmahdollisuuksien muodossa. Köyhyyttä helpotti ilo ilmaisesta koulusta, kouluruoasta, bussikortista ja sosiaalisista suhteista, jotka rikastuttivat nuoren elämää. Köyhyydestä oli mahdollista päästä pois kouluttautumisella ja töillä, mutta toisaalta niiden saavuttamiseen liitettiin myös epävarmuustekijöitä.

Materiaalinen köyhyys oli kotioloissa asuinmukavuudesta tinkimistä ja rajoitettua ruuan saatavuutta. Köyhien arkea oli asua huonokuntoisissa, kylmissä ja osittain koruttomasti sisustetuissa asunnoissa. Köyhyyden vaikutus nuorten asuinolosuhteisiin on tullut esille myös muissa tutkimuksissa (Harju & Thorod 2011, Lemetyinen 2014). Aiemmissä tutkimuksissa nuoret ovat myös ottaneet esille köyhyyteen liittyvän muuttamisen ja asuinpaikan vaihdon (Harju & Thorod 2011; Lemetyinen 2014), mutta tämän tutkimuksen aineistossa ei korostunut köyhyydestä johtuva muuttaminen. Tässä tutkimuksessa köyhyys näkyi kotona myös ruokavalion yksipuolisuutena ja tyhjänä jääkaappina. Vaikka ruoan puutteesta ja ajoittaisesta nälän tunteesta kirjoitettiin, ei köyhyyteen liitetty varsinaista nälän näkemistä tai nälänhätää. Harjun ja Thorodin (2011) sekä Lemetyisen (2014) tutkimuksissa puutteet nuorten ravitsemuksessa on myös liitetty köyhyyteen. Tässä tutkimuksessa köyhän tulkittiin saavan ruoka-apua joskus sukulaisilta tai ruokaa kotiin oli haettu kauppojen roskiksista, mutta muuta ruoka-avustusta ei otettu esille. Lemetyisen (2014) aineistossa puolestaan ruokajonoissa käyminen ja seurakunnalta ruoka-avun saaminen nousivat esille nuorten köyhyyden kokemuksissa. Toisaalta on huomioitava alueelliset erot, ja kaikissa kaupungeissa ei esimerkiksi välttämättä ole arjen katukuvassa ruokajonoja.

Materiaan lisäksi köyhyys heijastui kotiooloissa perhesuhteisiin. Aineistossa köyhyys oli koko perheen ongelma, mikä lienee luonteva lähestymistapa, sillä enemmistö yhdeksäsluokkalaisista nuorista asuneet lapsuudenperheensä kanssa. Kirjoitelmissa kuvattu perherakenne yksinhuoltajuus, monilapsisuus ja työttömyys heijastelevat yhteiskunnan tilastotietoa niistä perheistä, joita köyhyys eniten uhkaa Suomessa (SVT 2016b). Vanhempien koulutusta tai asemaa työelämässä ei otettu kirjoitelmissa esille. Perhedynamiikan kannalta nuorilla kuvattiin olevan paljon vastuuta perhearjessa. He saivat vastuulleen käytännön kodinaskareita sekä osallistuivat perheen kuluihin. Henkistä vastuullisuutta oli tiedostaa perheen taloudellinen tilanne ja omien rahantarpeen suhteuttaminen siihen. Köyhät nuoret eivät halua rasittaa vanhempiaan rahan tarpeellaan, mikä johtaa arkielämässä luovimaan ja keksimään erilaisia ratkaisuja selvitäkseen arjen tilanteista ilman rahaa. Tulkinta nuorelle kasautuvasta vastuullisesta roolista suhteessa vanhempiin on samansuuntainen kuin Harjun ja Thorodin (2011) tutkimuksessa.

Sosiaalisten resurssien puute välittyi erityisesti kouluarjessa. Koulu kuvattiin kahtia jakoiseksi paikaksi, siellä tapasi kavereita, sai ilmaiseksi opiskella ja syödä. Tutkimuksen tulokset viestivätkin maksuttoman peruskoulun olevan köyhiä nuoren arkea tukeva tekijä. Koulun kääntöpuoli oli kuitenkin vertaiskohtaamiset, joissa köyhyyttä ei ymmärretty. Vertaissuhteilla on tärkeä merkitys nuoren elämässä (Salmivalli 2005, Nurmi 2014, 148, Aalberg & Siimes 2007, 71; Aaltonen ym. 2012; 29) ja suhteiden merkitys korostui myös tässä tutkimuksessa. Köyhyys aiheutti kaverittomuutta sekä ulkopuolisuutta, ja köyhä nuori joutui maksamaan kovan hinnan perheensä taloudellisesta tilanteesta, sillä koulussa köyhyydestä sakotettiin vaatteista kiusaamalla ja pahimmillaan köyhyiden tulkittiin karkottavan kaverit. Köyhien joutuminen kiusatuksi vahvistaa aiempaa tutkimustietoa köyhyiden altistamisesta kiusaamiselle (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Pelastakaa lapset Ry 2018). Tutkimus vahvistaa lisäksi aiempaa tietoa vaatteiden paljastavan köyhyiden (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016). Köyhien vaatteet kuvattiin rikkinäisiksi ja kulahtaneiksi samoin kuin aiemmissä tutkimuksissa (Harju & Thorod 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016).

Vaatteiden huono kunto ja kausivaatteiden tarve olivat osoittimia pukeutumiseen liittyvistä arjen käytännön haasteista, mutta vaatteet vaikuttivat myös sosiaaliseen asemaan vertaisten keskuudessa. Tämän tutkielman tulosten valossa kouluuyhteisön nuorten sosiaalisissa suhteissa ei löydy ymmärrystä taloudelliselle eriarvoisuudelle. Tulos tukee Pelastakaa Lapset ry:n (2018) kyselyä, jonka mukaan koulussa olisi tarvetta käsitellä köyhyyttä monipuolisesti ja lisätä nuorten ymmärrystä vähävaraisuutta kohtaan.

Vaatteiden lisäksi köyhät nuoret eroavat vertaisistaan erilaisilla kulutusresursseilla. Suomalaisten nuorten käsitysten mukaan erilaisista sosiaalisista asemista eivät välttämättä vietä aikaa keskenään (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta ja Kallio 2016). Tämän tutkimuksen perusteella köyhä on yksin tai viettää aikaa osittain taloudellisesti paremmin toimeentulevien kanssa, mutta ei muiden köyhien kanssa, koska köyhyys ei koskettanut muita. Vaikka vaatteet paljastivat köyhyyden, piiloteltiin omaa varattomuutta eikä köyhyydestä puhuttu avoimesti. Toisin kuin Lemetyisen (2014) ja Hakovirran ja Rantalaihon (2012) katsauksessa, tässä aineistossa ei esiintynyt lainailua, jolloin rikkaammat nuoret lainaisivat tai maksaisivat köyhän nuoren kuluja yhteisissä ajanvietoissa. Sen sijaan köyhä nuori on valmis antamaan omistansa, sillä niin vähää ei köyhällä ole rahaa, etteikö siitä liikenisi apua tarvitsevalle, mikä osoittaa köyhän nuoren humaaniuden. Vaikka materiaaliset resurssit olivat nuorille tärkeitä, korostui tuloksissa myös sosiaalisten resurssien merkitys ja rikkaaksi luonnehdittiin sitä, kenellä oli ihmissuhteita.

Kodin ja koulun lisäksi köyhyys seuraa nuoria myös vapaa-ajalle. Nuorten kuvattiin viettävän vapaa-aikaa pääosin kotona, mistä on raportoitu myös muissa tutkimuksissa (Sletten 2010, Hakovirta & Rantalaiho 2016). Harrastukset olivat enimmäkseen maksuttomia, ja köyhyys kaventaa sekä ajanviettoa kavereiden kanssa että harrastusmahdollisuuksia. Köyhien kaventuneet mahdollisuudet harrastaa on todennettu muissakin tutkimuksissa ja kyselyissä (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Lemetyinen 2014; Hakovirta & Kallio 2016; Myllyniemi & Kiilakoski 2017; Pelastakaa Lapset ry 2018). Tulkinta kaventuneista harrastusmahdollisuuksista on myös linjassa yhteiskunnallisen huolen kanssa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a).

Tutkimuksessa ilmeni variaatioita köyhän nuoren tulevaisuudesta. Pääosa tulkitse sosiaalisen liikkuvuuden olevan mahdollista, mutta köyhien tulevaisuuteen liitettiin myös synkempiä pilviä. Vaikka köyhyyden tiedetään periytyvän, (Paananen ym. 2012, Sirniö 2016), tämän aineiston valossa köyhyyttä ei nähty sukupolvien jatkumona, vaan siitä oli mahdollista päästä pois kouluttautumalla ja töitä tekemällä. Köyhyys ei siis näyttäytynyt monillekaan esteenä opiskelulle, ja korkeakouluttautuminenkin oli mahdollista kenelle vain perhetaustoista riippumatta. Toisaalta köyhyyteen liitettiin myös huoli varakkuudesta kouluttautua, ja toisen asteen opintojen maksullisuus epäilytti. Tutkimuksen tulokset toisaalta ovat siis linjassa sen kanssa, että koulutuksen eriarvoistuminen on ajankohtainen ongelma Suomessa (Myllyniemi & Kiilakoski 2017; Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018). Pääosin luotto köyhän selviämiseen elämässä loi kuvan, ettei köyhyys välttämättä määritä loppuelämän kulkua, vaan suomalaisessa yhteiskunnassa on mahdollisuus edetä köyhyydestä huolimatta yksilön omilla toimilla sekä yhteiskunnan tuella.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Ilmiötasolla köyhyyden tutkimus on haastavaa, koska lähtökohtaisesti köyhyyden määrittely käsitteenäkään ei ole yksiselitteistä. Arkipuheessa köyhyyteen viitataan rahanpuutteeseen, mutta kyseessä on monisyisempi ilmiö. Systemaattinen tiedonhaku on tehty mahdollisimman huolella ottaen huomioon köyhyyden monitahoiset määrittelyn ja nuoruuden erilaiset määreet. Tutkimusten laadun arvioinnissa on sovellettu Kmet et al. (2004) laadunarviointikriteeristöä, ja tutkimukset on arvioitu pääosin hyviksi. Kaikki tutkimukset eivät kuitenkaan olleet vertaisarvioituja.

Tutkimusprosessissa aineistonkeruu sujui hyvin ja on pyritty raportoimaan tarkasti. Kirjoitelmien käyttö aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui suhteellisen vaivattomana ja nopeana tapana resurssien puitteissa saada aineistoa kahdelta eri opetusryhmältä. Aineiston tuottamisessa yhtenä käytännön kysymyksenä oli aineiston tuottamisen mahdollisuus tietokoneella tai käsin kirjoitettuna. Aineiston saaminen koulujen laitteilta tutkijan haltuun vaivattomasti ilman sen tallentumista muille alustoille osoittautui kuitenkin hankalaksi. Koska aineiston tuottamiseen osallistuneilla oppilailta oli tapana kirjoittaa kirjoitelmia sekä

sähköisesti että käsin, ei valinnalla aineiston tuottamisen kannalta välttämättä lopulta ollut merkitystä.

Aineisto on tuotettu annetun ohjeistuksen mukaisesti, ja tuloksia on syytä peilata suhteessa annettuun ohjeistukseen. Köyhyyttä ei määritelty mitenkään nuorille aineistonkeruutilanteessa, mutta tutkimuksen apukysymyksinä oleva kysymys käytettävissä olevista rahamääristä on saattanut toimia ohjailevana tekijänä. Kirjoitelmia ei esitettävä ennen aineistonkeruuta, mutta tutkimuksen ulkopuolinen yläkoulun äidinkielen opettaja arvioi ohjeistuksen olevan yhdeksäsluokkalaisille sopiva. Osallistujilla oli kirjoittamiskokemusta tehtävänannosta toisen asemaan asettumisesta aiemmin äidinkielen tunneilta samalta aineistonkeruusyksyltä. Aineisto tuotettiin äidinkielen tunnilla ja voi olla, että esimerkiksi terveystiedon tai yhteiskuntaopin tunnilla kerätystä aineistosta olisi saattanut muodostua erilainen, joten tulokset on suhteutettava kontekstiin, jossa aineisto tuotettu.

Aineisto koostui 22 kirjoitelmasta. Laadulliselle tutkimukselle ominaisena piirteenä tämän tutkimuksen tulokset eivät pyri yleistettävyyteen, vaan ne antavat yhdenlaisen kuvan miten yhden länsisuomalaisen pienehkön kaupungin yhden yläkoulun nuoret tulkitsevat köyhyyttä Suomessa. Leppälahti (2008) muistuttaa, ettei edes yhden paikkakunnan nuoret muodosta yhdenlaista nuorisoa. Senkään takia tämän tutkimuksen tuloksia ei voi pitää kaikenkattavana kuvauksena nuorten köyhyystulkinnoista. Tutkimusaineiston riittävyyttä arvioitaessa käytetään saturaation eli kylläntymisen käsitettä (Eskola & Suoranta 1999, 62). Vaikka tämän tutkimuksen aineisto oli sivumäärällisesti pieni, oli se rikas ja monipuolinen. Kirjoitelmissa alkoi toistua samoja asioita, joten voidaan puhua aineiston kylläntymisestä.

Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä. Tutkija ei ollut etukäteen perehtynyt köyhyyteen, mutta nuorten parissa työskentelyn myötä yläkouluikäisten maailma oli tuttu. Varsinaista kosketuspintaa köyhyyteen nuoren näkökulmasta ei kuitenkaan ollut. Kirjoittamalla ylös aivan tutkimusprosessin alussa omat ennakko-oletukset nuorten köyhyydestä pyrittiin poissulkemaan omat oletukset köyhyydestä, jotka liittyivät lähinnä vaatteiden puutteeseen ja elektroniikan laatuun ja määrään. Ennakko-oletuksiin nähden köyhyyden monisyinen ilmentyminen arjen kuvauksissa ja lukuisat seuraukset yllättivät

aineistossa. Aineiston analyysin luotettavuuden vahvistamiseksi tutkielmassa on kuvattu analyysiprosessi, jotta lukija voi päätellä analyysin luotettavuutta. Tutkijan päätelmien vahvistamiseksi aineistosta on otettu autenttisia sitaatteja kirjoitelmista. Analyysi on kuitenkin vain yhden tutkijan tulkintaa, ja analyysin luotettavuutta olisi lisännyt toinen tutkija.

Analyysiprosessin haasteeksi muodostui aineiston pilkkominen käsiteltävissä oleviin osiin. Aluksi analyysiyksikkö olivat liian lyhyitä sekä irrallisia, joten aineiston haltuunotto sen pienestä koosta huolimatta oli haastavaa. Analyysiyksikön tarkastuksen jälkeen aineiston pelkistäminen ja edelleen luokittelu helpottuivat. Luokkien nimeämisessä ja toistensa poissulkevuuudessa oli kuitenkin välillä haasteita, ja luokkien nimet ovatkin muotoutuneet useaan otteeseen tutkimuksen teon aikana, jotta ne kuvaisivat parhaiten sisältöä.

Tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa Eskola ja Suoranta (1999, 212) viittaavat siirrettävyyden käsitteeseen, jolla tarkoitetaan tutkimustulosten siirrettävyyttä johonkin toiseen kontekstiin. Tutkimuksen aineistona toimineet tulkinat köyhyydestä on tuotettu tätä tutkimusten varten koulukontekstissa äidinkielen tunnilla, mutta ei ole poissuljettua, ettei samanlaisia tuloksia olisi saatavissa muissakin konteksteissa, mihin viittaa myös tutkimustulosten samansuuntaisuus suhteessa aiempaan tutkimustietoon. Siirrettävyyden osalta on kuitenkin huomioitava myös alueelliset erot ja siirrettävyyttä arvioitava myös suhteessa kirjoittajien asuinympäristön kuvaukseen.

Vahvistettavuuden osalta tutkimuksen luotettavuutta lisääkin, mikäli tutkimuksen tulokset ovat linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa (Eskola & Suoranta 1999, 213). Tämän tutkimuksen osalta voidaan huomata, että tutkimusten tuloksista löytyi yhteneväisyyttä aiemman aiheesta saatavilla olevaan tietoon. Aihetta on tosin melko vähän tutkittu yläkouluikäisten näkökulmasta, mutta saatavilla suhteutettuna saatavilla olevaan tietoon yhteneväisyyksiä löytyi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2013) hyvän tieteellisen käytännön ohjeistusten mukaisesti tämän tutkielman teossa on pyritty noudattamaan hyvän tieteelliseen käytännön ohjeistuksia. Aineiston tuottamiseen osallistuneiden nuorten osalta eettiset kysymykset on

huomioitu tutkielman teon vaiheissa alusta loppuun. Tutkimuslupa tutkielman aineistonkeruuseen on pyydetty sähköisesti aineistonkeruukaupungin opetuspäälliköltä marraskuussa 2017. Aineistonkeruun toteuttamiseen osallistuvien oppilaiden huoltajilta pyydettiin niin ikään suostumus huollettavan osallistumisesta tutkimukseen (Liite 5) Huolimatta huoltajan myönteisestä luvasta osallistua aineistonkeruuseen nuoret päättivät itse osallistumisestaan aineiston tuottamiseen ja halukkuus osallistua varmistettiin suullisesti aineistonkeruun yhteydessä.

Osallistujille oli etukäteen kerrottu tutkimuksesta ja tutkija oli aineistonkeruussa itse paikalla painottamassa osallistumisen vapaaehtoisuutta ja kertomassa aineiston huolellisesta säilyttämisestä tutkielman teon aikana. Tutkielman tekoon osallistuneiden yksityisyyttä on kunnioitettu keräämällä aineisto anonyyminä, eikä aineistonkeruu koulun tai paikkakunnan nimeä mainita tässä tutkielmassa. Tutkimusaineiston tuottajille luvattiin, ettei aineistoa käytetä muuhun tarkoitukseen kuin tähän tutkielmaan. Aineisto hävitettiin tutkielman valmistuttua.

6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata millaisena arkipäivän ilmiönä nuoret tulkitsevat köyhyyttä. Tutkimuksen perusteella nuorten näkökulmasta köyhyys oli suhteellista, jolloin köyhä nuori ei saavuttanut samanlaista elintasoja kuin muut vertaisensa, mikä puolestaan heijastui arkeen monella tavalla. Köyhydestä huolimatta iloa arkeen toivat ilmainen koulu sekä sosiaaliset suhteet, jotka rikastuttivat. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että suhteessa aiempaan tutkimustietoon nuoret nostivat esiin seuraavia asioita:

- Nuorten tulkintojen mukaan köyhyys on sekä materiaalisten että sosiaalisten resurssien puutetta, jotka linkittyvät yhteen etenkin vertaissuhteissa.
- Vertaiskohtaamisissa köyhyys saattaa altistaa kiusaamiselle.
- Keskustelemalla esimerkiksi kouluyhteisöissä köyhyiden taustalla olevista tekijöistä voitaisiin lisätä nuorten ymmärrystä köyhyyttä kohtaan.
- Taloudellisten resurssien puute voi kaventaa nuorten osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi vapaa-ajalla harrastuksiin ja vertaisten ajanviettoihin.

- Nuorten näkökulmasta köyhyyden kierre on katkaistavissa kouluttautumisella ja töillä. Taloudellinen tilanne voi kuitenkin toimia opiskeluvaihtojen rajoittavana tekijänä.

Köyhyyden kentällä riittää tutkittavaa, ja määrällisen tutkimuksen lisäksi tarvittaisiin enemmän laadullista tutkimusta valottamaan nuorten subjektiivisia kokemuksia ja käsityksiä köyhyydestä ja taloudellisen eriarvoisuuden ilmentymisestä arjessa. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostava tutkia esimerkiksi alueellisia eroja nuorten köyhyystulkintoissa. Tässä tutkielmassa oman kuvansa köyhyydestä piirsivät pienehkön kaupungin kaksi yhdeksäsluokkaa, mutta saman kaupungin eri koulujen, selkeästi erilaisten sosioekonomisten asuinalueiden sekä maantieteellisesti tarkastellen esimerkiksi pohjois- ja eteläsuomalaisten nuorten välinen vertaileva tutkimus tuottaisi monipuolista lisätietoa nuorten köyhyydestä. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi koulu yhteisöissä, joissa nuorten tulkinnat voidaan ottaa pohjaksi keskusteltaessa yhteiskunnallisesta tilanteesta ja köyhyyden taustalla olevista tekijöistä.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Aarnos, E. 2015. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelut ja dokumentointi. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos Jyväskylä: PS-kustannus, 170.
- Aaltonen, S., Kivijärvi, A., Peltola, M. & Tolonen, T. 2011. Ystävyydet. Teoksessa Määttä, M. & Tolonen, T. (toim.) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29.
- Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T., Richter, M. 2008. Researching health inequalities in adolescents: the development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) family affluence scale. *Social Science & Medicine* 2008 (66), 429-436.
- Elstad, J. I. & Pedersen A.W. 2012. The Impact of Relative Poverty on Norwegian Adolescents' Subjective Health: A Causal Analysis with Propensity Score Matching. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 9(12), 4715-4731. DOI: 10.3390/ijerph9124715
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. Painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Hakamäki, M. Jaako, J., Kankaanpää, A., Kantomaa, M., Kämppi, K., Rajala, K. & Tammelin, T. 2014. Mikä maksaa? Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan. Teoksessa Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. 13
- Hakovirta, M. & Kallio, J. 2016. Children's Perceptions of Poverty. *Child Indicators Research*, The International Society of Child Indicators 9(2), 317-334.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Halme, N., Hedman, L., Ikonen R. & Rajala R. 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 15/2018. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2016. Tutki ja kirjoita. 21. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hjalmarsson, S. 2018. Poor Kids? Economic Resources and Adverse Peer Relations in a Nationally Representative Sample of Swedish Adolescents. *Journal of Youth & Adolescence* 47 (1), 88-104.
- Hjalmarsson, S. & Mood, C. 2015. Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendship. *Children and Youth Services Review* (57), 201-211.
- Hyypä, M., T. 2011. Elinvoimaa yhteisöistä. *Tieteessä tapahtuu* (8), 15-18.
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., Mathison, F., Aleman-Diaz, A., Molcho, M., Weber, M. & Barnekow, V. 2016. Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health behaviour in school-aged children (HBSC) study: International report from the 2013/2014 survey. Copenhagen, Denmark: WHO Regional Office for Europe.
- Isola, A-M. 2014. Köyhien tulkintoja sairauden ja terveyden sosiaalisista tekijöistä. Teoksessa Metteri, A., Valokivi, H. & Ylinen, S. (toim.) *Terveys ja sosiaalityö*. 2014. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Isola, A-M., Larivaara M. & Mikkonen, J. (toim.) 2007. *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä*. Helsinki: Avain, 13-14.
- Isola, A- M. & Suominen, E. 2016. *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Järveläinen, P. & Mäkinen, V. 2007. *Suomalaisen hyvinvoinnin köyhyys ja rikkaus*. Teoksessa Saari, J. & Yeung, B. (toim.) 2007. *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Yliopistopaino, 81.
- Lahelma, E., Rahkonen, O., Koskinen, S., Martelin, T. & Palosuo, H. 2007. Sosioekonomisten terveyserojen syyt ja selitysmallit. Teoksessa Palosuo, H., Koskinen, S., Lahelma, E., Prättälä, R., Martelin, T., Ostamo, A., Keskimäki, I., Sihto, M., Talala, K., Hyvönen, E. & Linnanmäki, E. (toim.) *Terveyden eriarvoisuus Suomessa Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23, 26

- Lahelma, E. & Rahkonen, O. 2011. Sosioekonominen asema. Teoksessa Laaksonen, M. & Silventoinen, K. (toim.) Sosiaaliepideemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät, 48-49.
- Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:3. Viitattu 17.10.2018 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/04/LAPS_vuosikirja2018_FINAL.pdf
- Lemetyinen, L. 2014. Katsaus perheen köyhyydestä aiheutuviin lasten toiseuden kokemuksiin. Teoksessa Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot vuosikirja 2014. Toim. Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P., & Wrede-Jäntti, M. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 105-112.
- Leppälahti, M. 2008. Katsaus: silmäys nuorisotutkimukseen. Elore (15). Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura Ry, 1-9.
- Kaikkonen, R. & Hakulinen-Viitanen, T. 2012. Lasten ja perheiden elinympäristö. Teoksessa Lapset ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Tuovinen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos raportti 2012:16, 56
- Kainulainen, S. 2014. Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (5), 485-497.
- Kangas, O. & Ritakallio V-M. 2008. Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. 61/2008 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita.
- Karvonen, S., Martelin, Tuija., Kestilä, Laura. & Junna, L. 2017. Tulotason mukaiset terveyserot ovat edelleen suuria. Suomen sosiaalinen tila 3/2017. Tutkimuksesta tiiviisti 16/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Karvonen, S., Mäntylä, E. & Salmi, M. 2016. Johdanto. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 7.
- Kiilakoski, T. 2012. Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Tilannekatsaus marraskuu 2012. Opetushallitus. Muistiot 2012:6.
- Kmet, L. M., Lee, R. C. & Cook, L. S. 2004. Standard quality assessment criteria for evaluating primary research papers from a variety of fields. Alberta Heritage for Medical Research.

- Knaappila, N., Marttunen, M., Fröjd, S., Lindberg, N. & Kaltiala-Heino, R. 2018. Socioeconomic trends in school bullying among Finnish adolescents from 2000 to 2015. *Child Abuse & Neglect* (86), 100-108.
- Kämppi, K., Välimaa R., Ojala, K., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J. & Kannas, L. 2012. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994-2010. WHO-Koululaistutkimus (HBSC-Study) Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Helsinki: Opetushallitus.
- Moisio, P. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (6) 639-645.
- Melin, H. & Blom, R. 2011. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Oksanen, A. & Salonen, M. (toim). *Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 211.
- Myllyniemi, S. & Berg, P. 2013. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-ajan tutkimus 2013. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 49. Verkkojulkaisuja: Nuorisotutkimusseura 64.
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2017. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja (58), 83-87.
- Nuorisolaki 2016. 1285/2016 3 §
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a. Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:19. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki 2017. Viitattu 9.12.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-465-8>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b. Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistäminen. Avustuskäytännöt ja vapaaehtoistoiminnan helpottaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:10. Viitattu 9.12.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-456-6>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Toisen asteen koulutuksen kustannukset opiskelijoille – vaihtoehtoja kustannusten pienentämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:21. Viitattu 9.12.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-570-9>

- Olsson, E. 2007. The Economic Side of Social Relations: Household Poverty, Adolescents' Own Resources and Peer Relations. *European Sociological Review*. 23 (4), 471-485.
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 52/2012. Helsinki.
- Palomäki, S., Laherto, L., Kukkonen, T., Hakonen, H. & Tammelin, T. 2016. Vanhempien hyvä koulutus- ja tulotaso lisäävät nuorten liikkumista etenkin urheiluseuroissa. *Liikunta & Tiede* 53 (4), 92–98.
- Pelastakaa Lapset. 2018. Lapsen ääni 2018. Lasten kokemuksia vähävaraisuudesta ja kiusaamisesta kouluympäristössä. Viitattu https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/20163238/Pelastakaa_Lapset_Lapsen_Aani_2018_web.pdf
- Pajunen, T., Lehto, R., Ovaskainen, M-L., Tapanainen, H., Hoppu, U. & Roos, E. 2012. Vanhempien koulutuksen ja perherakenteen yhteys yläkoululaisten ravinnonsaantiin ja ruoankäyttöön. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* (49), 105-117.
- Pulkkinen, J., Rautopuro, J. & Välijärvi, J. Kaikki hyvin? 2017. Suomalaisnuorten hyvinvointi Nuorisobarometrin ja PISA-tutkimuksen tulosten valossa. Teoksessa Pekkarinen, J. & Myllyniemi, S. (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja* (58), 121-132.
- Pörhölä, M. 2008. Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaisuuhteille? Teoksessa Autio, M. & Eräranta, K. & Myllyniemi, S. (toim.) *Polarisoituvu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 94–95.
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A.J., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. 2018. Suomi lasten kasvu ympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti, julkaisuja nro 210. Helsinki.
- Saari, J. 2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmi, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. 2016. Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. 2016. *Lapsiköyhyys*

- Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki, 14-15.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sirniö, O. 2016. Constrained life chances: Intergenerational transmission of income in Finland. Väitöskirja. University of Helsinki. Faculty of Social Sciences, Department of Social Research.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016a. Tulonjakotilasto [verkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Tuloerot (kansainvälinen vertailu) 2016, 2. Pienituloisuus Euroopan maissa. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.10.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjt/2016/04/tjt_2016_04_2018-05-24_kat_002_fi.html
- Suomen virallinen tilasto. 2016b (SVT): Tulonjakotilasto [verkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Pienituloisuus 2016, 3 Kotitalouden elinvaihe ja pienituloisuus. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 17.10.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_kat_003_fi.html
- Sletten, M. A. 2010. Social costs of poverty; leisure time socializing and the subjective experience of social isolation among 13–16-year-old Norwegians. *Journal of Youth Studies*, 13 (3), 291-315. DOI: 10.1080/13676260903520894
- Sletten, M.A. 2011. Limited Expectations? How 14–16-Year-Old Norwegians in Poor Families Look at Their Future. *Young*. 19:(2), 181–218.
- Telama, R., Laakso, L., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Pere, L. 2009. Secular trends in youth physical activity and parents socioeconomic status from 1977 to 2005. *Pediatric Exercise Science* 21 (4), 462–474.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2018a. Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017. Viitattu 8.12.2018. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=87869&mittarit_0=200537&mittarit_1=200101&mittarit_2=187203&vuosi_2017_0=v2017
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2018b. Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017. Viitattu 8.12.2018. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=87869&mittarit_0=200537&mittarit_1=200101&mittarit_2=187203&vuosi_2017_0=v2017

7869&mittarit_0=200537&mittarit_1=200264&mittarit_2=199627&vuosi_2017_0=v
2017#

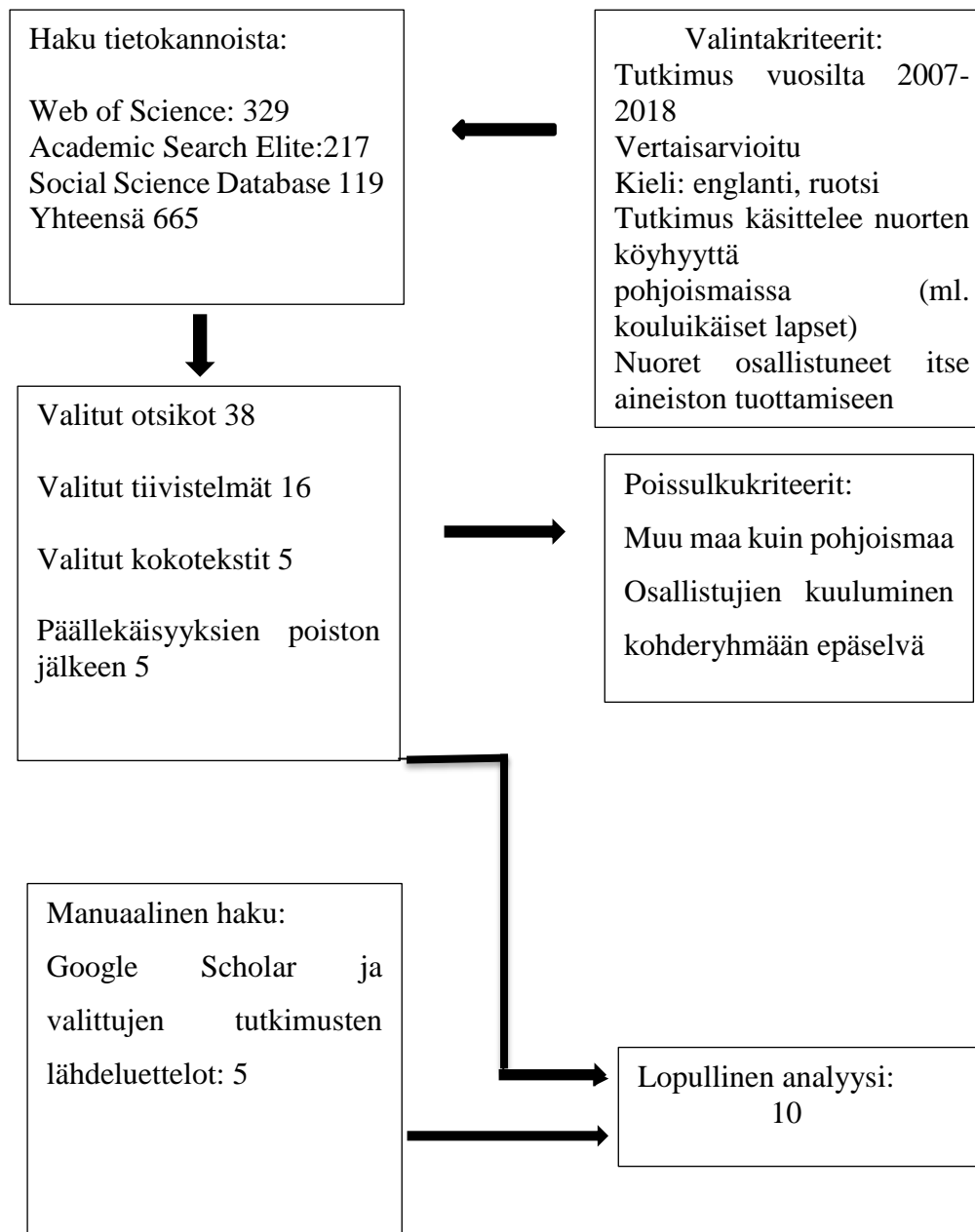
- Thernborn, G. 2014. Eriarvoisuus tappaa. Suom. Henttonen, T. Tampere: Vastapaino.
- Townsend, P. 1979. Poverty in the United Kingdom. London: Allen Lane and Penguin Books.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 20132. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Helsinki. Viitattu 8.12.2018
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta. 2017. Syödään yhdessä ja opitaan yhdessä. Kouluruokasuositus 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 10
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. 2017. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 82 (5). 501-512.
- Wiss, K., Halme, N., Hietanen-Peltola, M. & Ståhl, T. Perusopetuksen opiskeluhuollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä työssä. Tutkimuksesta tiiviisti 23, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- YK-liitto. 2018. Agenda2030 - kestävän kehityksen tavoitteet. Viitattu 18.11.2018.
<https://www.yk.fi/node/479>
- Åberg Yngwe, M. & Östberg, V. 2012. The family's economic resources and adolescents' health complaints—do adolescents' own economic resources matter? *European Journal of Public Health*, 23 (1), 24–29.

Liite 1. Tiedonhaun tietokannat ja lausekkeet

Systemaattinen tiedonhaku katsaus nuorten köyhyyteen liittyen on toteutettu helmikuussa 2018 kolmesta eri tietokannasta sekä manuaalisella haulla.

Tietokanta	Hakulauseke
Web of Science	poverty OR deprivation AND relative AND adoles* OR teen* OR youth*
Academic Search Elite	poverty OR deprivation AND relative AND adoles* OR teen* OR youth*
Social Science Database	poverty OR deprivation AND relative AND adoles* OR teen* OR youth*

Liite 2 Tiedonhaku

Liite 3 Tutkimusten taulukointi

Viite	Osallistujat / Maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto	Tutkimuksen tulos	Laadun arviointi
Elstad, J. I. & Pedersen A.W. 2012	N=510 10-18- vuotiaat Norja	Suhteellisen köyhyyden vaikutus nuorten terveyteen	Haastattelu Väestörekisteri	Heikko taloudellinen tilanne yhteydessä koettuun terveyteen	**
Hakovirta, M. & Kallio, J. 2016	N= 30 11-15- vuotiaat Suomi	Käsityksiä köyhyydestä ja sen syistä	Puolistrukturoitu teemahaastattelu	Köyhyys suhteellista ja materia ei vastaa vertaisten normeja	**
Harju, A. & Thorod, A. B. 2011	N= 40 10-19 vuotiaita Norja & Ruotsi	Kokemuksia köyhyydestä lapsenoikeuksien näkökulmasta	Haastattelu	Köyhyys näkyy arjessa ruoassa, vaatteissa, asuinolosuhteissa	**
Hjalmarsson, S. 2017	N= 4725 14-vuotiaita Ruotsi	Taloudellisten resurssien yhteys vertaissuhteissa kiusaamiseen ja syrjimiseen	Kysely Väestörekisteri	Taloudellisten resurssien ja kiusaamisen välillä ei yhteyttä	**
Hjalmarsson, S. 2017 Hjalmarsson, S. & Mood, C. 2015	N=4072 14-15- vuotiaita Ruotsi	Kotitalouden ja nuorten omien taloudellisten resurssien yhteys sosiaalisiin suhteisiin koululuokassa	Kysely Väestörekisteri	Köyhät nuoret syrjittyjä koululuokassa	**
Lemetyinen, L. 2014	92 13-18- vuotiaita	Nuorten kokemuksia omasta tai toisen	Avoin kysely	Köyhyydestä otettu esille puutteelliset elinolot,	*

	Suomi	köyhyydestä toiseuden näkökulmasta		eriarvoisuus, kuluttamisen ja osallistumisen puute arjessa	
Olsson, E. 2007	N=5388 10-18- vuotiaita Ruotsi	Taloudellisten resurssien yhteys vertaissuhteisiin	Haastattelukysely Rekisteritiedot	Taloudelliset resurssit yhteydessä sosiaalisiin suhteisiin	**
Sletten, M. A. 2010	N= n. 5800 13-16- vuotiaita Norja	Köyhien nuorten sosiaalinen toiminta vapaa-ajalla	Kysely	Köyhät nuoret osallistuvat sosiaaliseen vapaa-ajan toimintaan harvemmin verrattuna ei-köyhiin nuoriin.	**
Sletten, M. A. 2011	N= 9528 14-16- vuotiaita Norja	Köyhien nuorten tulevaisuusodotukset	Kysely	Köyhillä nuorilla muita nuoria matalammat tulevaisuusodotukset	**
Yngwe Åberg, M. & Östberg, V. 2012	N=2604 10-18- vuotiaita Ruotsi	Perheen taloudellinen tilanne ja nuorten psyykinen terveys ja psykosomaattiset oireet	Haastattelukysely	Kykenemättömyys ostaa samanlaisia asioita kuin vertaiset yhteydessä terveyteen	**

Laadunarviointi mukailtu Kmet et al. (2004).

*pisteet $\leq 0,55/ 1$, tutkimuksen pisteet 0.55

**pisteet $> 0,55/ 1$, tutkimusten pisteet 0.65- 0.85 /1

Liite 4

Kirjoitelmaohje

Kirjoita otsikon mukainen kirjoitelma.

Voit käyttää apunasi otsikon alla olevia apukysymyksiä.

Otsikko: **Päiväni köyhänä**

Kirjoita tavallisesta ikäisesi arkipäivästä Suomessa.

Miten köyhyys näkyy esimerkiksi kotona, koulussa tai vapaa-ajalla?

Minkä verran sinulla on rahaa käytettävissäsi?

Miltä tulevaisuutesi näyttää?

Liite 5 Huoltajien suostumuslomake

Hei,

Olen terveystieteiden opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaa liittyen yläkouluikäisten käsityksiin köyhyydestä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisena köyhyys näyttäytyy yhdeksäsluokkalaisten köyhyysaiheisissa kirjoitelmissa. Kirjoitelma-aineisto kerätään koululla x viikolla 50, ja tarvitsen suostumuksenne lapsenne osallistumisesta aineiston tuottamiseen. Tutkimukseen osallistuvilla ei tarvitse olla omakohtaista kokemusta köyhyydestä, eikä perheenne taloudellisella tilanteella ole merkitystä. Kirjoitelmat kirjoitetaan äidinkielen tunnilla nimettöminä, eikä koulun tai kaupungin nimeä mainita tutkimuksessa, joten osallistujat eivät ole tunnistettavissa. Osallistuminen on oppilaille vapaaehtoista.

Lisätietoa voitte kysellä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Anni Männikkö

(sähköposti)

Palautetaan koululle 4.12.2017 mennessä

Oppilaan nimi: _____

Saa osallistua tutkimukseen

Ei saa osallistua tutkimukseen

Päivämäärä

Huoltajan allekirjoitus